

בנין יעקב

שמחה

אמרים יקרים מפנינים נפלאים
לעודר הלבבות בימים המאירים
להבהיק עיניים ביהלום וספירים

תוכן הענינים

שמה

ג. עבדו את ה' בשמחה - מילין אחדין והקדמה קצרה בעמדנו על פתח שער השמחה.....
זמן שמחתנו - חג הסוכות הוא עיקר הזמן של שמחה ומשפיע שמחה לכל הימים.....
ישמחתם לפני ה' השמחה - היתירה בחג הסוכות על שנמחלו עוונותיהם של ישראל.....
הושענא סובלת סבלך - בני ישראל שמחים ביסורים ועושים רצון קונם בתמימות.....
תשמיעני ששון ושמחה - דרכים ועצות כיצד לזכות לשמחה.....
ישמעו עונים וישמחו - המחזיק את עצמו בעניות זוכה לשמחה של מצוה.....
על טובותיך שבכל עת - יתבונן בכל הטוב שמשפיע עלינו הקב"ה מאוצר מתנת חנם ולא
בחסרונות.....

שמחת בית השואבה

אשרי עין ראתה אהלנו בשמחת קהלנו - במעלת המנהג לעשות זכר לשמחת בית
השואבה.....

© כל הזכויות שמורות

להערות אפשר לפנות לטל-פקס : 02-999-8201

או למייל : GMAIL.COM@3122131

ניתן להשיג הקונטרס

בירושלים : 053-31-53-661 050-41-75-336

בבית שמש : 052-76-30-720

כמו כן ניתן להשיג את סדרת הקונטרסים

בנין יעקב על המועדים

אלול - ימים נוראים • סוכות • הנוכה • שובבי"ם • פורים - ד' פרשיות

חודש ניסן - חג הפסח - ספירת העומר • שבועות • בין המצרים

וכן בנין יעקב על התורה: בראשית • שמות • ויקרא • במדבר • דברים

שמחה

עבדו את ה' בשמחה

מילץ אחדץ והקדמה קצרה בעמדנו על פתח שער
השמחה

ישמח לב מבקשי ה'

את הפסוק בתהלים "עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה" אָמַר i משה רבינו עליו השלום, כפי הידוע שמושה רבינו חיבר אחד עשר מזמורים שבספר תהלים, וקאפיטל ק', דהיינו 'מזמור לתודה', הוא האחרון שבהם (רשי"ת בתהלים ז, א). במאמר זה ביקש משה רבינו להודיע לנו על גודל מעלת עבודת השי"ת שלא יעשנה חלילה בעצבות ומתוך הכרח, אלא יעבוד את השי"ת בחשקות, מתוך שמחה וטוב לבב[א].

(א) ראה את לשונו של רבינו החיד"א ז"ל בספרו 'חומת אנך' (תהלים פרק ק), וזה לשונו: עבדו את ה' בשמחה. לפי פשוטו דעשיית המצות והלמוד יהיה בשמחה, כי גדולה מאד מעלת השמחה בעסק התורה וקיום המצות, וכתב רבינו מהרח"ו ז"ל, שהגיד לו רבינו האר"י ז"ל, שלא זכה לידיעתו ולהשגתו הגדולה אלא בשביל השמחה שהיה שמח בלימוד ועשיית המצות. וכתבו הרמב"ם ז"ל ורבינו עובדיה ז"ל, דמאי דתנן שכר מצוה מצוה, היינו שהשמחה ששמח בקיום המצוה הוא נחשב למצוה אחרת, לכן ציוה משה רבינו ע"ה שזה מכלל י"א מזמוריו 'עבדו את ה' בשמחה'.

ה'רבינו בחיי' בפרשת 'נשא' (במדבר ד, כב) כתב דברים נפלאים במעלת ויקר תפארת העבודה מתוך שמחה, וכי מלבד המצוה שמקיים האדם בעצם פעולת המצוה, עוד נוסף עליו עוד מצוה, והוא מצות השמחה של מצוה. וכה כתב שם: "וידוע כי השמחה במעשה המצוות מצוה בפני עצמה, וכשם שהמצוה עבודה לשי"ת כך השמחה על המצוה נקראת עבודה, וכן כתיב (דברים כח, מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה', והוא שכתוב (תהלים ק, ב) 'עבדו את ה' בשמחה', באר, כי השמחה שלמות העבודה".

ממשיך ה'רבינו בחיי' ואומר: "ועל כן היה ענין השיר במקדש ובמשכן בשיר הפה והכלי, שהוא מביא נפש האדם לדרך השמחה, ומכאן אמר הכתוב בלויים (במדבר ד, מז) 'לעבוד עבודת עבודה', ודרשו רז"ל (ערכין יא.), 'אי זו עבודה לעבודה? הוי אומר זה השיר!'; כי היו הלויים מוזהרין ומצוים לשורר ולעורר השמחה על מצות הקרבן כדי להיות מעשה המצוה בשמחה".

תחת אשר לא עבדת בשמחה

שמחה הוא אחד מן היסודות ועמודי התווך של כל קיום היהדות, לא לחינם אנו מוצאים בתורה הקדושה ובדברי חז"ל הפלגות גדולות בשבח ונחיצות מדת השמחה, עד כדי כך, שכאשר בני ישראל מקיימים את המצוות בחוסר שמחה נכנסים הם לסכנה נוראה, כפי שאנו רואים בפרשת 'כי תבוא', לאחר שהתורה מונה שם לא פחות מתשעים ושמונה קללות רח"ל, מבארת התורה גם את הסיבה על מה ולמה הם באו, מה קדם לזה שבשביל כן יצא הקצף.

וכה כתוב שם (דברים כח, מה ושם), "ובאו עליך כל הקללות האלה ורדפוך והשיגוך", ומדוע, "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל". נורא נוראות, לא עסקינן כאן בפושעי ישראל שעשו את התורה פלסתר וביטלו את חוקיה בריש גלי, לא ולא, מדובר כאן באנשים יראים ושלמים המקיימים את כל התורה כולה על כל פרטיה ודקדוקיה, הפגם היחיד שפגמו, הוא שלא עשו את התורה מתוך שמחה וטוב לבב ובשל כך הסער הגדול הזה.

זהו מה שכתב הרמב"ם (בהלכות שופר וסוכה ולולב פרק ח הלכה טו): "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הא-ל שציווה בהן, עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להיפרע ממנו שנאמר 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב'".

מכאן אתה למד על גודל נחיצות מדת השמחה בקיום התורה והמצוות, ולהיפך, גודל הפגם הנעשה בהעדר השמחה, וכלשון הירבינו בחיי" בספרו 'כד הקמח' (ערך שמחה): "השמחה הזאת היא מצוה מן התורה, נצטווה אדם עליה כי היא עבודה גמורה לשי"ת חשובה יותר מן המצוה", וכלשונו הזהב של מרן היחזון איש באגרותיו (ח"ב איגרת צג) שכתב: "ועיקר עשיית המצוה הוא שמחתה שזכינו לכך" [ב].

ונשמח בדברי תלמוד תורתך ובמצותיך

בהתבוננות יותר נראה, שהשמחה הוא גם אחד מן המידות שהתורה נקנית בהם, כדאיתא במסכת אבות (פרק ו משנה ה), שהתורה נקנית

(ב) הקשה ב"שם משמואל" (שבת חול המועד סוכות תרע"ד), מהו הפגם הנורא כל כך במניעת השמחה אשר בגינה נענשים בעונש חמור כל כך, ומתריץ, שמצד הטבע מוכרח האדם לשמוח באיזה דבר, ואם לא יכניס את השמחה בעשיית המצוות בעל כורחו ישמח בדברים אחרים, דברים שאין מקורם מצד הקדושה, ושמחה זו מובילה את האדם לשאול תחתיות רח"ל, זהו אם כן הסיבה לעונש החמור כל כך.

וזה לשונו: כתיב (דברים כה, מז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב, על כן באה הגלות. והקושיא ידועה למה בשביל העדר השמחה יגדל כל כך העונש, ו[הלא] אין במניעת השמחה לא כרת ולא מיתת בית דין. אך יש לומר, דהנה [מובא] בזהר הק', דבין היצר טוב ובין יצר הרע אינם מתגדלין אלא על ידי שמחה, זה על ידי שמחה של מצוה ותורה, וזה על ידי שמחה של הוללות זנות יין ותירוש יקח לב. ויש לומר, דבהעדר שמחה של מצוה שורה לעומתה שמחה של סטרא אחרא, וכעין טעם הזוה"ק בטומאת מת, וזה מושכתו לשמחה שהיצר הרע מתגדל בו ומביאתו ח"ו לכל רע, עד שהביאה לגלות המרה הש"י ירחמנו.

בארבעים ושמונה דברים, ובין המידות הראשונות המנויות שם נמנית מידת השמחה, הווי אומר, שאילולא השמחה אי אפשר כלל להגיע לידי השגת התורה.

וכפי שמובא בספרים הקדושים, שהאר"י הק' גילה לתלמידו הגדול רבינו חיים ויטאל זי"ע, שכל ההשגות והגילויים הנוראים למעלה מדעת אנוש אשר זכה להשיג אותם, הכל הוא רק בזכות שעסק בתורה וקיים את המצוות מתוך שמחה של מצוה, רק בשביל זה זכה לכל המדרגות הנפלאות הללו^[ג].

אכן, הדבר שאנו מבקשים עליו שמחה זהו על העניין של תורה, ובברכות התורה בתפילת השחר אנו מתחננים ומפצירים: "והערב נא ה' אלוקיני את דברי תורתך בפינו ובפיות עמך בית ישראל". והכוונה בבקשה הזאת, שזוכה לשמחה בשעה שאנו עוסקים בתורה, כמו שכתב באלשיך הק' (משלי כג) שהשמחה הוא תולדה של העריבות.

כמעשהו בבוקר כך מעשהו בערב, וגם בתפילת ערבית, בברכת 'אהבת עולם' אנו מבקשים כנוסח הזה: "תורה ומצות חוקים ומשפטים אותנו למדת, על כן ה' אלקינו בשכבנו ובקומנו נשיח בחוקיך, ונשמח בדברי תלמוד תורתך ובמצותיך לעולם ועד". ובכל התפלות והבקשות שתקנו לנו חז"ל לא מצאנו שיתפללו כל כך על עניין השמחה כמו בעסק התורה והמצוות.

דברים ערבים כתב בספר 'אורחות צדיקים' (שער השמחה) במעלת העובד את השי"ת ולומד את תורתו מתוך שמחה, ומוסיף שם, שכל מי שעושה מצוה בשמחה נחשב לו הדבר אלף פעמים יותר ממי שעושה אותו הדבר שלא בשמחה, וזה לשונו: "לכן ישים כל אדם שמחתו על התורה, ובעת שיעשה המצוות ישמח בלבו על שזכה להיות עבד למלך עליון, אשר בני מעלה ישתחוו

(ג) ראה בשל"ה הק' (עשרה מאמרות מאמר שלישי ורביעי), וביחומת אנך' שהובא בהערה דלעיל, וכך מובא גם כן ב'צפנת פענח' להרה"ק בעל ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע בפרשת בא (ד"ה 'הנמשל מובן'), וזה לשונו: והעידו על האר"י זלה"ה שכל השגת רוח הקודש הי' לו מחמת גודל השמחה והתענוג בעת לימודו ותפלה ועשית המצוה.

לו. וכן אמר דוד (תהלים קיט, קסב), 'שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב'. וכל העושה המצוות בשמחה, יש לו שכר אלף ידות יותר ממי שהמצוות עליו למשא" [ד].

הקב"ה ייסד ותיכן את נפש האדם באופן שיצטרך לשמחה, השמחה הוא צורך חיוני לנפש האדם לא פחות ממה שהוא זקוק לאכילה ולמנוחה, כמו שכתב בספר היחינוך (מצוה תפח): "לפי שהאדם נכון על ענין שצריך טבעו לשמוח לפרקים, כמו שהוא צריך אל המזון על כל פנים ואל המנוחה ואל השינה", ע"כ. אלא שעבודת האיש הישראלי הוא להעלות את השמחה לדברים שבקדושה, לתורה ולמצוות.

תוחלת צדיקים שמחה

מעשה נורא סיפר הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל, באחד מן הזמנים יצא לו להכיר איזה איש מזרע ישראל אשר לדאבון לב היה רחוק מאד מן התורה והמצוות, הוא היה בור ועם הארץ גמור, לא הכיר ולא ידע כמעט מאומה מן היהדות, אלא שלגודל הפלא, שני פסוקים מן התורה היו שגורים על פיו בעל פה, והם הפסוקים שהזכרנו לעיל, "ובאו עליך כל הקללות האלה ורדפוך והשיגוך וכו', תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל", שני הפסוקים האלה הכיר ותו לא.

רבי יעקב קמינצקי התפלא מאד מנין לו בפיו הפסוקים האלה, וכי מכל התורה כולה לא מצא פסוקים אחרים מלבד השניים אלה?! פתח הלה את פיו וסיפר לרבי יעקב זצ"ל סיפור נורא אשר הוא עצמו היה נוכח לזה, הוא סיפר

(ד) וממשיך האורחות צדיקים' וכותב עוד: אברהם ודוד כל היום כולו, היו עסוקים בתורה ומפארים ומשבחים בשירות ותשבחות להקדוש ברוך הוא להרים קול בשמחה. ואז מצליח בכל דרכיו, וטוב טעמיו, ושולח הקדוש ברוך הוא רוח הקודש בקרבנו, ולבו שמח, ומתמלא אהבת הקדוש ברוך הוא, ונפשו קשורה בגיל, ומגלה להם רזים וחיידושים של מעלה, לפי שהוא ירא השם, ברוך הוא, וישר, ונכנס הטעם בקרבנו.

שהוא עבר על בשרו מוראות המלחמה הנוראה רח"ל, כאשר האשמדאי צורר כל היהודים עלה על גולת אירופה והפך אותה לדם ואש ותמרות עשן, במהלך המלחמה ראה הרבה דברים נוראים אשר הנייר יכלה והם לא יכלו, אולם מראה אחד נקלט בזיכרונו ולא ימוש ממנו לעולמים.

היה זה באחד מן המחנות בהם שהה, ביום מן הימים נגלה לנגד עיניו מחזה איום ונורא, הרשעים הארורים ימח שמם וזכרם נטפלו לאברך אחד ששהה באותו מחנה, הם נטלו אותו, העמיסו עליו משאות כבדים מנשוא ופקדו עליו לעלות בהר הסמוך הלוך ושוב ולסחוב על גבו את אלו המשאות, ללא שום תכלית, רק בכדי להתעלל בו, אותם רשעים אף עמדו הכן להשגיח עליו בשבע עיניים שחלילה לא יעצור ולא ינוח ולו לרגע אחד מהילוכו.

והיה האברך הזה עולה בהר ויורד, עולה ויורד, בכוחות על אנושיים, כשתוך כדי הילוכו היו פניו בוערות כלפיד אש ובהבל פיו הצדיק עליו את הדין, הוא חזר שוב ושוב בהתלהבות ובהתפעלות את הפסוקים, 'ובאו עליך כל הקללות האלה ורדפוך והשיגוך וכו', תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל'.

כל כך נחקק המראה הנורא הזה במוחו של אותו יהודי, עד שאפילו כעבור שנים רבות מאד מאותו מעמד עדיין היו חקוקים הפסוקים האלה על לוח לבו ולא משו ממנו, והאברך בעל המעשה היה לא אחר מאשר הגה"ק מצאנז קלויזנבורג זי"ע, שקיבל עליו את הדין באהבה וברוב גדלותו תלה את היסורים הנוראים שעבר בחוסר שמחה בעבודת השי"ת.

אנו תפילה לבורא כל העולמים שלעולם לא נדע שום צער ועגמת נפש ח"ו, אך טוב וחסד יהיה מנת חלקנו לעולם ועד, אך מן המעשה הזה אנו למדים על גודל החיוב לעבוד את הקב"ה מתוך שמחה וטוב לב, בכל מצב שהוא צריך להשתדל במדת השמחה שהוא יסוד מוסד בדרכי העבודה, שמחו בה' וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב.

כי בשמחה תצאו מכל הצרות

וידוע הפירוש הנחמד שפירשו הצדיקים את הפסוק בישיעה (נה, יב): "כי בשמחה תצאו ובשלוש תובלון". ואמרו, שעל ידי מידת השמחה אפשר לצאת ולהיפטר מכל הצרות ומכל העקתין בישין, וכפי שכתב בספר הקדוש 'דגל מחנה אפרים' (ליקוטים ד"ה שפת אמת) בזה הלשון: "כי בשמחה תצאו מכל הקליפות ומן הגלות".

כך גם מובא בשם צדיקים, שעל ידי השמחה אפשר לפעול ישועות וענינים אשר בדרך הטבע קשה לפעול אותם, וכפי המעשה הידוע שאירע אצל מרן אור שבעת הימים הבעל שם טוב הק' זי"ע, שבמוצאי יום הכיפורים של אחת השנים ביקש לקדש את הלבנה כנהוג, אולם השמים היו מכוסים בעננים כבדים ולא נראתה הלבנה בעדיהם, הבעל שם טוב כיוון כוונות עמוקות וטמירות, בכל כוחו השתדל לפעול בשמים שירחמו עליו ויתנו לו לקדש את הלבנה, אולם כל היגיעות עלו בתוהו.

החסידים שהיו בחוץ, יצאו בינתיים במחולות ובריקודים לכבוד הזמן הגדול והקדוש של מוצאי יום הכיפורים, והנה לפתע, באמצע הריקודים התפזרו העננים ונראתה הלבנה בטיהרה והיו יכולים לקדש את הלבנה בשמחה ובצהלה. או אז גילה להם הבעל שם טוב הק', שמה שהוא לא הצליח לפעול בכוונותיו הטמירים, הצליחו הם לעשות על ידי הריקודים והשמחה הגדולה, ומזה נדע את מעלת השמחה וגודל הישועות הנפלאות שבכוחם לחולל.

כך גם ידוע לכל דברי הגמרא במסכת תענית (כב.), במעלת השמחה שמזמנת את האדם לחיי העולם הבא, הגמרא מספרת שם על רבי ברוקא שהיה מהלך בשוק ובאמצע הילוכו פגש באליהו הנביא שהגיע אף הוא לאותו מקום, שאלו רבי ברוקא לאליהו הנביא: האם נמצאים כאן בשוק אנשים שהם בני העולם הבא? ענהו אליהו הנביא: לא, אין כאן בני העולם הבא! תוך כדי כך עברו שם שני אנשים, החווה לו אליהו הנביא עליהם ואמר שאלו הם בני העולם הבא. מיד הלך רבי ברוקא אחריהם ובירר אצלם על טיב מעשיהם, כי

רצה לדעת מהו הסיבה שבגינה אליהו הנביא קורא להם 'בני העולם הבא', ואמרו לו: 'אינשי בדוחי אנן, מבדחינן עציבי!' - אנשים בדוחים אנחנו ומשמחים אנשים עצבים.

מבוא ופתח לשערי השמחה

בעזר השי"ת נשתדל במאמרים הבאים לברר מקחו של מדת השמחה באופן מקיף וכולל, במאמרים אלו ננסה לעמוד על דרכי קניית השמחה, אשר כידוע אינו מן העבודות הקלות שבמקדש, שהלא מהלך חייו של האדם רצופים בכל מיני קשיים ומכשולים המאיימים לטרוד את האדם מן העולם, ולגזול ממנו את מעט שלווה הנפש והשמחה אשר כבר נתברך בהם, והעבודה שלנו הוא להתגבר על כל המהמורות הללו ולהיות בשמחה על אף כל המכשולים הללו.

בהמשך אף ננסה לעמוד על כמה וכמה מפריעים למידת השמחה וללמוד כיצד אנו יכולים להתגבר עליהם, ואם כי לא תמיד מגיעים הדברים בקל, אלא צריך לעמול עליהם הרבה ולהתייגע על זה מאד מאד, וכמו בכל דבר גם כאן ישנם כסדר עליות וירידות, אולם דבר זה פשוט וברור, שכל מי שיתחזק בדעתו ולא ירפה מן העבודה, בסופו של דבר יזכה לראות אור ולהיות בשמחה תמיד, שהרי אם התורה הקפידה על חסרון השמחה משמע שזהו דבר שיכולים להגיע לזה, כי לא בשמים הוא ואין התורה הקדושה דורשת מאתנו דברים שאיננו מסוגלים לעמוד בהם.

והיות שאנו עומדים עתה בירח האיתנים ובפרוס ימי השמחה - חג הסוכות, אשר מכונה 'זמן שמחתנו', לא מצאנו זמן נאה יותר מזה בכדי לעסוק בעניינים אלו, ובפרט כאשר הנושא של שמחה וחג הסוכות הם כתרי רעין דלא מתפרשין והם משולבות אחת בחברתה, ופעמים שאי אפשר להפריד ביניהם, לכן אמרנו דבר בעתו מה טוב ולהציג לפני מבקשי ה' ותאבי דעת את הקונטרס הלז העוסק בעניינים אלו בהרחבה.

וזאת למודעי, שעל אף שמאמרי השמחה האלו מסודרים בין בתרי הקונטרס של חג הסוכות, אך יחד עם זאת שומה עלינו להדגיש שרוב הדברים המובאים כאן לא נאמרו לשעתם בלבד, אלא כשם שהם נכונים בחג הסוכות

ממש כך הם שרירים וקיימים גם בשאר כל ימות השנה, ורק מאחר שהיה קשה מאד להפריד בין ענייני השמחה הכלליים לבין השמחה המיוחדת הנוהגת בחג הסוכות, היינו צריכים לשלב את כל ענייני השמחה באריגה אחת, אבל מכאן תדרשנו לטובה לכל עת ולכל זמן.

וכל מי שעניני שכל לו משקיע בימים אלו את כל כוחו וכל מרצו להשיג את מידת השמחה כראוי, כי בימים אלו, כאשר שערי השמחה פתוחות לכל, בבחינת 'תרעין פתיחין', בנקל יעלה ביד כל אחד ואחד לקנות בנפשו את עבודת השמחה, וכל הרוצה ליטול את ה' יבוא ויטול, ובוודאי ישתירו בידו השפעות של שמחה לשאר ימות השנה, כמבואר בספרים הקדושים, ואף מובא בתוך המאמרים, שחג הסוכות הוא זמן לקיטתו של השמחה, ובדומה לפירות השדה שלכל פרי יש את הזמן המסוים במהלך השנה שבו לוקטים אותו מן העץ ומניחים אותו למשמרת לימים רבים.

ויעזור השי"ת שנוכה לכוון לאמיתה של תורה ולעורר את לבבות בני ישראל אל אביהם שבשמים להיות בשמחה תמיד, ובטוחים אנו בעזר אלוק ממעל, שכשם ששאר חיבורינו התקבלו באהבה וחיבה בין יראי ה', כך גם קונטרס זה יעלה על שולחן מלכים ותרבה דעה כמים לים מכסים, עדי נזכה בקרוב ממש לשמחה הגדולה, כמו שנאמר בפסוק (ירמיה לא, יב) "אז תשמח בתולה במחול ובחרים וזקנים יחדיו והפכתי אבלם לשישון ונחמתים ושמחתים מיגונם", במהרה בימינו אמן.

זמן שמחתנו

הג הסוכות הוא עיקר הזמן של שמחה ומשפיע שמחה
לכל הימים

שמחת הרגל

על אף שהמצוה להיות בשמחה נוהגת תמיד, בכל עת ובכל שעה, כמו שכבר ביארנו בארוכה, אבל מצוה מיוחדת של שמחה ישנו במועדים וברגלים, שהתורה הקדושה ציוותה עלינו להיות בהם בשמחה, כדכתב הרמב"ם בהלכות יום טוב (פרק ו הלכה יז): "שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים, כולם אסורים בהספד ותענית, וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו, שנאמר (דברים טז, יד) ושמחת בחגך וגו'".

מעיקר הדין של שמחה בחג היינו צריכים להקריב קרבן חגיגה לפני השי"ת ולשמוח בו לפניו יתברך שמו באהבה ובתענוגים, אולם גם עתה כשחרכה בית מקדשנו ותפארתנו ואין אנו יכולים לעלות וליראות ולהקריב לפניו קרבנות שלמים וחגיגה, עדיין נותר לנו החובה לשמוח בשמחת הרגל, והולך הרמב"ם ומפרש את אופני השמחה ואת גדר המחויבים בה.

וכך הוא כותב: "אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים, כמו שאנו מבאריין בהלכות חגיגה, יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו. כיצד, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונן, והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין".

כך גם פסק ה'שולחן ערוך' (הלכות יום טוב תקכ"ט ס"ב) להלכה ולמעשה, שחובה גמורה לקנות לצורך החג דברים המשמחים לכל אחד ואחד מבני הבית כפי ערכו, בין אם זה במאכל ובמשתה ובין אם זה בכסות נאה ומלבוש חדש.

חג הסוכות - שמחה יתירה

ואם כי מצוות שמחת הרגל הוא מצוה השייכת בכל המועדים והרגלים, אבל יותר מהכל היא נוהגת בחג הסוכות, שהרי על חג הסוכות שנתה התורה הקדושה ואף שילשה את הציווי על השמחה, וכדלהלן: א. בפרשת ראה (דברים טז, יד) כתיב, "חג הסוכות תעשה לך וכו' ושמחת בחגך". ב. כך גם כתוב שם (פסוק טז) "והיית אך שמח". ג. ובפרשת אמור (ויקרא כג, מ) כתוב, "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכו' ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים".

הרי לנו ג' פעמים שמחה בחג הסוכות, בעוד שבחג השבועות לא נכתב שמחה אלא פעם אחת בלבד, "ועשית חג שבועות לה' אלקיך וכו', ושמחת לפני ה' אלקיך" (דברים טז, י). ואילו בחג הפסח לא נזכר כלל לשון של שמחה. ומכאן אתה למד שמצוות השמחה בחג הסוכות עולה על כולנה, והשמחה בזמן זה צריכה להיות עשרות מונים משאר כל הזמנים. והוא גם הטעם שמכל המועדים רק חג הסוכות נקרא 'זמן שמחתנו', וכפי שאנו מזכירים זאת בכל התפילות וקידושי היום של חג הסוכות.

בך כתב הרמב"ם מפורש בהלכות שופר וסוכה ולולב (פרק ה הלכה יב): "אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה, שנאמר 'ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים'. וכיצד היו עושין, ערב יום טוב הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה כדי שלא יתערבו אלו עם אלו, ומתחילין לשמוח ממוצאי יום טוב הראשון, וכן בכל יום ויום מימי חולו של מועד מתחילין מאחר שיקריבו תמיד של בין הערבים לשמוח שאר היום עם כל הלילה".

זהירות מקלות ראש ושמחת כריסו

לפיכך, כותב ה'מטה אפרים' (סימן תרכה סעיף סה): "יש לו לענג את היום טוב בדגים ובשר ושאר המטעמים וינות משובחים כפי עושרו ויכולתו. ואף

על פי שכל שאר יום טוב מצוה לאכול ולשתות ולשמח, בחג הזה יש לו לשמח ביותר, ולכן אומרים בתפלה וקידוש - זמן שמחתנו".

אך יחד עם זה הוא מזהיר שלא להיגרר אחר החלק החומרי של השמחה, וממשיך בלשונו: "ואף על פי שהמצוה להיות בשמחה, מכל מקום צריך לזהר בהרבות שחוק וקלות ראש חס ושלום. ויש מאנשי מעשה שמדקדקים על עצמם שלא לשיח שום שיחה בטלה בסכה רק בדברי תורה, ומכל שכן בשעת הסעדה. וראוי ונכון לעשות כן אם בני ביתו ואורחיו הם בעלי תורה. ואף בעל הבית שהוא מסב עם אשתו ובני ביתו ואין ביניהם דברי תורה, יש להם לזהר משיחה בטלה רק לדבר מעסק החג הקדוש להודיעם טעם מצוה זו כדכתיב 'למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי וגו'" (ויקרא כג, מג), ומצות ארבע מינים וכיוצא בדברים אלו של עונג וגם שמחה של מצוה" [ה].

בפרט צריך לזכור ולשמח בימים האלה את האומללים ומרי הנפש שלא שפר עליהם חלקם, לפקוח עין שגם להם יהיה לאכול ולשתות בהילולים די צרכם, כי מי שמשמח רק את עצמו ושוכח מאותם נדכאים ושבורי לב, אין כל תועלת בכל השמחה ששמח, ואין זה שמחה של מצוה כלל וכלל.

בדכתב הרמב"ם (פרק ו הלכה יח): "וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל (דברים מז) לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל

(ה) וכשם שנוהר שלא יבוא לשחוק וקלות ראש כך גם צריך להזהר שלא יהיה בכובד ראש יתר על המדה, שלא יפריע את השמחת יום טוב של אנשי ביתו, וכהמשך דברי הימטה אפרים (שם): אבל מי שהוא יושב ודומם לגמרי אין לו שכר טוב בשביל זה כי זה גורם בטול מצות שמחת יום טוב, שעל ידי זה בני ביתו הם יושבים ודוממים כאבלים ומנדים ומצטערים, כי פה להם ולא ידברו. ואם הם המדברים והוא כאלם לא יפתח פיו, דומה לאבל בין החתנים, והרבה חשו חכמים למניעת שמחת יום טוב. וגם כי אין לו לעלות במעלות ומדות של חסידות אם אינו מאנשי השם בענין שהוא נראה כגבר יהיר, אלא יאחז מדה כמדתו הכל לפי מה שהוא אדם. ועל כיוצא בזה אמרו (סוטה ה, ב) כל השם אורחותיו זוכה ומקבל פני השכינה.

דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו". עד כאן לשונו, ואידך פירושא זיל גמור.

שמחת הגוף והנשמה

מעמים שונים נאמרו מדוע חג הסוכות הוא זמן של שמחה יותר משאר המועדים, והמעם הפשוט יש לומר, שבחג הסוכות ישנו שמחה כפולה, ברוחניות ובגשמיות, שכן חג הפסח הוא בעיקרה שמחת הגוף, היות שבאותו הזמן יצאו בני ישראל מעבדות לחרות ונגאלו משעבוד הגוף, ולעומת זה חג השבועות הוא שמחת הנפש, כי בזמן זה קיבלו בני ישראל את התורה הקדושה.

אבל בחג הסוכות ישישו וישמחו שניהם יחדיו, הנפש שמחה היות שעתה מתגלה שיצאו ישראל נוצחין וזכאין בדין של ראש השנה ויום הכיפורים, אך גם הגוף שמח עתה, מפני שזהו זמן האסיף, שמאספים את התבואות מן השדה אל תוך הבית פנימה ומתמלאים האוצרות והאסמים. ועל כן נקרא חג הסוכות 'זמן שמחתנו', היות שהוא שמחה כפולה ומכופלת, שמחת הגוף ושמחת הנפש^[1].

ובספר ה'חינוך' (מצוה שכר מצות נטילת לולב) ביאר, שהיות והתקופה הזאת הוא בלאו הכי זמן של שמחה גדולה לישראל, לפי שהזמן הנוכחי הוא עת אסיפת התבואות ופירות האילן אל תוך הבית, ומדרך הבריות לשמוח בתקופה זו בשמחה רבה, לפיכך ציווה הקב"ה לעשות לפניו חג באותו העת, בכדי לזכות את עמו ישראל ולהעלות את השמחה הגשמית אל הרוחניות, שישמחו ישראל בו יתברך בשמחה דקדושה^[2].

(1) וראה באלשיך הק' (דברים טו, ט) דברים מעין אלו.

(2) וראה את המשך דבריו שם: ובהיות השמחה מושכת החומר הרבה ומשכחת ממנו יראת אלקים בעת ההיא, ציונו השם לקחת בין ידינו דברים המזכירים אותנו כי כל שמחת

והיית אך שמ"ח

בעת הזאת של חג הסוכות מושפעים עלינו ממרום מעיינות של שמחה וחדוה מנהר היוצא מעדן, שהלא התורה הקדושה ציוותה עלינו לשמוח בימים האלה, כמו שנאמר (דברים טז, טו) "והיית אך שמח", אולם רש"י על אתר ביאר את מאמר הכתוב וכתב "לפי פשוטו אין זה לשון ציווי אלא לשון הבטחה", דהיינו שהקב"ה בכבודו ובעצמו מבטיח לנו שנהיה שמחים, והיית אך שמח - כפשוטו[ח].

ולא זו בלבד, אלא כל מי ששמח באמת בימים האלה, זוכה להמשיך עליו השפעה של שמחה לכל השנה כולה, כדכתב כאן ה'אברבנאל': "והיית אך שמח - להבטיחו שאם ישמח ויגיל בחג הסוכות יהיה שמח וטוב לב כל השנה", ויותר מכן כתב ה'אבן עזרא' בפסוק זה מפורש, כי מי שיקיים את מצוות שמחת החג כראוי יזכה להיות שמח לעולם.

בדרך זה כתב גם בספר 'פלא יועץ' (ערך סוכה): "וציוונו לשמוח שמחה של מצוה והוא סימן טוב לכל השנה, שכתבו גורי האר"י ז"ל, שמי שהוא שמח וטוב לב ולא יצטער כלל בחג הקדוש הזה מובטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח"[ט].

לבנו לשמו ולכבודו. והיה מרצונו להיות המזכיר מין המשמח, כמו שהעת עת שמחה, כי צדק כל אמרי פיו, וידוע מצד הטבע כי ארבעה המינין כולם משמחי לב רואיהם.

(ח) וראה בחידושי הגרי"ז החדשים (סימן סט) שהובא שם כהדברים האלה: בתפילת רגלים 'והשיאנו ה' אלוקינו את ברכת מועדיך לשמחה ולששון כאשר רצית ואמרת לברכנו. והיכן הוא 'ואמרת לברכנו'. עיין רש"י על הפסוק 'והיית אך שמח' שכתב 'לפי פשוטו אין זה לשון ציווי אלא לשון הבטחה', אם כן לפי פשוטו הוא ברכה, ודו"ק.

(ט) מנהג העולם ליזמר בחג הסוכות את הניגון 'ושמחת בחגך' ולכפול את התיבות 'והיית אך - אך - אך - שמח', ויש לבאר הענין בדרך צחות על פי הכלל הידוע של 'אך מיעוט הוא', ועוד כלל יש, 'שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות', ולכן מנגנים - 'אך אך שמח' - שהם שני מיעוטים בזה אחר זה, כי אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות את השמחה לכל השנה כולה ולא לסוכות בלבד. וראה בהדר זקנים (דברים טז, טו) שדיבר בעניין אחר,

גם יש לפרש את הכתוב בדרך רמז, דהנה בשנה רגילה ישנם שס"ה ימים, ומתוכם י"ז ימים של מועדים שיש בהם מצווה של שמחה, ואלו הם: ח' ימים של סוכות (ז' של סוכות ועוד אחד של שמיני עצרת), ז' ימים של פסח, יום אחד של שבועות, ויום אחד של ראש השנה (היום השני של ראש השנה אינו מן התורה)^[1].

בעת, אם תפחית י"ז ימים של שמחה מתוך סך כל שס"ה ימות השנה, ישתתיר בידך שמ"ח ימים שאין בהם מצווה מפורשת של שמחה. וזהו מה שבא הכתוב לומר לך, אם תקיים את הציווי של 'ושמחת בחגך' כראוי וכנכון, וכימי המועדים תגיל ותשמח כפי שהתורה הקדושה מצווה אותך, אזי תזכה שיתקיים כך גם הכתוב בהמשך 'והיית אך שמ"ח', והיינו שתזכה להיות בשמחה גם בשאר שמ"ח ימות השנה האחרים.

המתקת הדינים על ידי השמחה בחג הסוכות

נשלים את דברינו אלו במאמר נפלא שהביא בספר 'שם משמואל' (סוכות תרע"ג - תרע"ח) בשם אביו מרן בעל ה'אבני נזר' זי"ע, דהנה בכל יום משבעת ימי חג הסוכות היו מקריבין בבית המקדש ארבעה עשר כבשים, וסך כל הכבשים שהוקרבו במשך ימי המועד הגיע למספר הכולל של תשעים ושמונה, כתב על זה

אלא שבתוך הדברים כתב ש'והיית' הוא מיעוט ואך"ג גם מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ע"ש.

(*) ה'משנה ברורה' סימן תקצו נקט בפשיטות שיש חובת שמחה בר"ה כשאר הרגלים, והגם שמעיקרא נחלקו בזה רבותינו אבל למעשה הכריעו שגם ראש השנה בכלל מצוות שמחה, וזה לשונו: אוכלים ושותים ושמחים - ר"ל אף שהוא יום הדין מ"מ מצוה של ושמחת בחגך שייך גם בו (פוסקים), שגם הוא בכלל חג, כדכתיב 'תקעו בחודש שופר' (ואמרו חז"ל איזהו חג שהלבנה מתכסה בה הוי אומר זה ראש השנה) בכסה ליום חגנו, ונאמר בנחמיה ח', 'אכלו משמנים ושתו ממתקים וגו' כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ד' היא מעוזכם', עד כאן דברי ה'משנה ברורה'. ולגבי הנידון אי יש חיוב שמחה ביום הכפורים, ראה בשו"ת 'בצל החכמה' חלק ה סימן קנב.

ברש"י (במדבר כט, יח), כי צ"ח הכבשים שהיו מקריבים בחג הפסח באו לכלות ולהמתיק את צ"ח הקללות המנויות בפרשת 'כי תבא' שבמשנה תורה [יא].

וצריך להבין את הקשר שבין שני הדברים, מה השייכות בין צ"ח הקרבנות של חג הסוכות לצ"ח הקללות שבפרשת כי תבא.

אלא אומר ה'אבני נזר', שכל הסיבה שבאו הקללות על שונאיהם של ישראל אינם אלא בעוון שלא עבדו את השי"ת מתוך שמחה וטוב לבב, כמו שכתוב בתורה בפירוש, ואילו חג הסוכות הוא ההיפך הגמור מזה, חג הסוכות הוא זמן שמחתנו ומקיימים בו את רצון ה' מתוך שמחה של מצוה, לפיכך יבואו צ"ח קרבנות הקרבים בחג הסוכות מתוך שמחה, ויבטלו את צ"ח הקללות שבאו מפאת חסרון השמחה.

אמור מעתה שבחג הסוכות ישנו המתקת הדינים לכל השנה כולה, ומן הזמן הזה נשפעים נהרות של שמחה לכל ימות השנה, והחכם עיניו בראשו משקיע לעת הזאת את ראשו לבקש ולהתפלל להקב"ה אשר עזו וחדוה במקומו, שישפיע עלינו שמחה ורחמים מאלו הימים לכל ימי השנה ללא הפסק כלל וכלל, אמן בן יהי רצון.

(יא) וכך גם נאמר ביוצר של שחרית בחג השבועות: 'רְצִיתִי שְׂיִים שְׂמֵ אֲנִי וְתִשְׁעִים - קָל אֶעְבְּרָם וְתִשְׁעִים וְאֶת שְׂמֵ אֲנִי וְתִשְׁעִים'.

ושמחתם לפני ה'

השמחה היתירה בחג הסוכות על שנמחלו עוונותיהם
של ישראל

שמחה יתירה בחג הסוכות

כתב הרמב"ם בהלכות לולב (פרק ח הלכה יב), "אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה, שנאמר (ויקרא כג, ט) ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים", עד כאן לשונו. וכבר עמדו רבים וטובים לבאר מהו השמחה הגדולה והיתירה שאמרו בחג הסוכות, ועל מה ראו לצוות בו על השמחה יותר משאר ימים טובים, ואף אנו נענה ונאמר את חלקנו אשר חנן אותנו השי"ת בזה.

יום הכיפורים מכפר

הן זה עתה, אך לפני ימים אחדים, עבר עלינו לטובה הזמן הגדול והקדוש של יום הכיפורים, שבידוע כל התכלית של יום הכיפורים הוא כפרה ותיקון על כל העוונות, כי לאחר שעבר על האדם שנה שלימה ומתחיל להתבונן על עצמו כיצד עברה עליו השנה, מיד תוקף עליו חלישות הדעת בראותו שלא העביר את השנה כראוי וכנכון, ופעמים שנכשל באיזה עוון או אפילו בסרך עבירה כלשהו, אפילו המצוות שקיים במשך השנה היה יכול לקיימם ביתר הידור וביותר שלימות.

ומתוך החשבון הזה עלול האדם לבא לידי שברון לב וייאוש, בחשבו לעצמו מה אני ומה חיי, הן אבדה תקוותי ושברי בעולם, איככה אוכל לתקן עצמי אחר שכשלת בעוונותי עד כי אין בי מתום, גיהנום כלה ואין עוונותי כלים, איך אעלה אל אבי שבשמים לאחר אריכות ימי ושנותי והנשמה איננו

אתנו, הנשמה הטהורה שקיבלנוה זכה וברה נפלה ונתמנפה בתוך טיט היון
ובמצולת העבירות והחטאים.

אולם הקב"ה שיצר ותיכן את האדם ויודע את יצר כל יצוריו כבר הקדים רפואה
למכה, וביודעו את נטיית האדם אל החומריות ואת הנסיונות הקשים
והמרים אשר לפניהם צריכים לעמוד אנשים פשוטים הקרוצים מחומר, כמעט ואי
אפשר שיעבור האדם את שנותיו עלי אדמות מבלי שידבק בו איזה רכב או לכלוך,
"כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז, כ)", הילכך קבע
יום אחד בשנה שבו כל איש ישראל לרחוץ ולטהר עצמו מן העוונות
והפשעים שבידו, עד שנעשה כבריה חדשה וכקטן שנולד דמי שהוא צח ונקי מכל
חטא ועוון[יב].

ובלשוננו הזהב של ספר החינוך (מצוה קפה): "מחסדי הא-ל על בריותיו, לקבוע
להן יום אחד בשנה לכפרה על החטאים עם התשובה שישבו, שאילו
יתקבצו עוונות הבריות שנה שנה תתמלא סאתם לסוף שנתיים או שלוש או יותר
ויתחייב העולם כליה, על כן ראה בחכמתו ברוך הוא, לקיום העולם, לקבוע יום
אחד בשנה לכפרת חטאים לשבים. ומתחילת בריאת העולם יעדו וקדשו לכך,
ואחר שיעדו האל ברוך הוא אותו היום לכפרה, נתקדש היום וקיבל כח הזכות
מאיתו יתעלה עד שהוא מסייע בכפרה. וזהו אמרם זכרונם לברכה בהרבה מקומות
ויום הכיפורים מכפר, כלומר שיש כח ליום בעצמו בכפרה".

(יב) ראה את לשון המדרש (מדרש תהלים) על הפסוק 'תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא'
(תהלים קב, יט): וכי עדיין אומה עתידה להבראות שהוא אומר ועם נברא. אמר רבי יוסי
ברבי שמעון, זה דורו של מרדכי שנברא בריה חדשה. ורבנן אמרי, אלו הדורות שהן כמתים
במעשיהם, ובאין ומתפללין לפניך בראש השנה וביום הכפורים ואתה בורא אותן בריה
חדשה. ומה להם לעשות, ליקח הדם ולולב ולהלל אותך, שנאמר, ועם נברא יהלל י-ה.

המלך שמחל על כל שטרי חובותיו

היא הנותנת, שמיד לאחר שזכו ישראל לאותו מתנה גדולה ויקרה ויום הכיפורים שמו, ואף זכו לצאת זכאים ונקיים מכל העבירות שהיה בידם, נעשים בשמחה גדולה וחדוה יתירה על הזכות הגדולה ומתנת החנם שנפלה בחלקם, ממש אין לך יותר שמחה משמחת התרת הספיקות ומחילת העוונות, וזהו פשר השמחה הגדולה השוררת בחג הסוכות, שמחת מחילת העוונות, ולמעט זה באמת נקרא חג הסוכות בשם 'זמן שמחתינו'.

בעניין זה כבר נודעו דברי המדרש (תנחומא - פרשת אמור כב), משל למה הדבר דומה, למלך רם ונישא שהיה שולט על מדינות הרבה והיו כולם מעלים לו מסים וארנוניות תמידים כסדרם, אולם מדינה אחת הייתה לו שתושביה היו מקילין ראש בחובותיהם אל המלך ולא הקפידו לפרוע את מיסיהם בזמן, משעבר הזמן ותפח החוב לחשבון גדול ועצום, שלח להם המלך שליח התראה שיזכירם כי הגיע העת שחייבים לפרוע את חובותיהם.

משקבלו בני המדינה את דבר השליחות לא ידעו את נפשם מרוב פלצות, הן החוב כבר תפח לחשבון גדול ונורא, ואפילו אם ימכרו כל בני המדינה את כל אשר להם לא יהיה בידם די ממון לסלק את חובתם, ועתה אנה הם באים, לשלם אין להם, אבל לא לשלם כלל גם לא בא בחשבון, המלך לא יעבור על זה בשתיקה, חמתו עלולה לעלות בו עד להשחית.

בינתיים מגיעים עוד ועוד שליחים מאת המלך שמחוסר ברירה אחרת שבים לביתם ריקם כלעומת שבאו, עד שנוכח המלך לראות שתוחלתו נכזבה ואך לשווא ימתין להם, כי אין בדעתם כלל לפרוע את חובותיהם, על כן גמר אומר לעלות בכבודו ובעצמו בראש חיל גדול אל אותו המדינה וליטול בכח את המגיע לו ביושר.

בני המדינה, בשמעם שהמלך בכבודו ובעצמו מתקרב אל שעריהם, אחז אותם חיל ורעדה איומה, לא ידעו כיצד להשיב את פני הרעה אשר כלתה אליהם כי ממון אין להם, לא נותר להם עצה אחרת אלא לשלוח את גדולי וחשובי

המדינה שייצאו לקראת המלך, לקדמו ולחלות את פניו שימחול להם על החוב הגדול, כשמכאן והילך הם מבטיחים לתקן את דרכיהם ולהעלות את המיסים והארנוניות בזמן הנקוב, המלך שהיה רחום וחנון לא יכל לעמוד בפני הפצרותיהם והודיע להם מיד שמחצית החוב מחול להם מכל וכל, מובן שהם שמחו ביותר על כך, אבל רחוקה הייתה שמחתם מלהיות שלימה, שכן גם המחצית הנותרה לא היה להם מהיכן לשלם.

נמלכו בני המדינה כדת מה לעשות, וכשהתקרב אליהם המלך עוד, יצאו גם האנשים הבינונים לקדם את פני המלך, משהבחין בהם המלך ושאל למבוקשם, נפלו לפני רגליו בבכי ותחנונים ותיארו את מצוקתם הנוראה שאינם יכולים לעמוד בחובות הכבירים, כשמוע את דבריהם התמלא המלך רחמים עליהם והודיע להם שמלכד המחצית שכבר מחל להם הריהו מוחל גם על מחצית מן המחצית שנותר להם ולא נותר להם לפרוע אלא רביע מן החוב הכללי, בני המדינה הודו לו בכל לב על רחמנותו ותשועת לבו אבל בתוך תוכם לא נחה דעתם, כי גם את הסכום הזה אין להם מהיכן ליטול.

לא עבר אלא זמן מועט וכבר עמד המלך סמוך לשערי המדינה, חיל ורעדה יאחזמו מה יעשו כעת והיכן יובילו את חרפתם, עתה כבר יצאו כל בני המדינה למגדול ועד קמון, זקנים ונערים אנשים נשים וטף, לחלות ולפלל לפני המלך שיחוס וירחם עליהם, שיראה את דלותם ואביונותם וישמע את קול זעקתם, אולי יחוס אולי ירחם, כראות המלך את עליבות העם כי כנים דבריהם, נמס לבו כדונג, והודיע להם שעל אף שכבר מחל על רובא דרובא של החוב, אבל עתה הוא מוחל על הכל עד לפרומה אחרונה ומכאן והילך חושבנא.

כמובן שלא היה קץ לאושרם ושמחתם של בני המדינה וכולם כאחד יצאו בהלל והודאה בשירה ובזמרה, לפאר ולרומם את מלכם המהולל בראש כל חוצות, לגלות קבל עם ועדה את שמחתם הגדולה על הישועה הגדולה שהושיעם המלך ברוב חמלתו עליהם.

השמחה של ישראל שנמחלו עוונותיהם

הנמשל מובן מאליו, המלך הגדול הוא מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ואנשי המדינה הם עם בני ישראל עבדי השי"ת, המסים והארנוניות אלו התרי"ג מצוות שכל איש ישראל מחויב לקיים אותם ככתבם וכלשונם כמצוות המלך, אבל למגינת הלב, בכל השנה כולה מתרשלים קצת בני ישראל ואינם מקיימים אותם כפי הראוי ופעמים שאפילו עוברים על מצוות המלך, אולם הקב"ה, שמדתו הוא קשה לכעוס ונוח לרצות, ממתין להם כל השנה ואינו נפרע מעמהם, ורק ככלות השנה, לאחר שגדשו את סאתם, אז מודיע המלך שיבוא אצל בניו לפרוע את חובותיו.

משרואים בני ישראל כי כלתה אליהם הרעה, מיד מתאספים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ביום ראש השנה, ומתחננים אל הקב"ה שימחול להם על מעשיהם, ומכאן והילך מקבלים עליהם להיות עושים את רצון המלך באמת ובתמים, מיד מתמלא הקב"ה רחמים עליהם, ובזכות הצדיקים מוחל להם על חצי מעוונותיהם, בעשרת ימי תשובה ממשיכים ישראל לבקש רחמים ומחילה ומוחל גם לבינונים, אבל ביום הכיפורים כבר באים ומתכנשים כל בני ישראל כולם כאחד ושופכים לב כמים, אז מודיע הקב"ה שהוא מוחל להם על כל העוונות וקורע את שמרי חובותיו עד האחרון שבהם, כשמעתה יהיה ראשון לחשבון עוונות, מאי דהוה הוה ומכאן ואילך חושבנא.

מיד יוצאים כל בני ישראל בשמחה ובחדווה ולולביהם בידיהם, ונותנים את פיהם בשירות ושבחות הלל וזמירות להקב"ה על שברוב חמלתו עליהם מחל להם על כל עוונותיהם וכיפר את כל פשעיהם, עד שנעשו כבריה חדשה וכתינוק שנולד דמי, עד שאין לך שמחה יותר מזו על שנפטרו מכל חובותיהם.

זהו אכן פשר השמחה הגדולה ששוררת בחג הסוכות ועל דבר כן נקראת 'זמן שמחתנו', ומטעם זה הזהירה התורה הקדושה על חובת השמחה בחג הסוכות הרבה יותר משאר המועדים, היות וחג הסוכות הוא המועד שעושים אותו ישראל מיד אחר יום הכפורים, ובעת הזאת ששים ושמחים ישראל עם

קדושים על כל החטאים עוונות ופשעים אשר כשנים היו ועתה הלבינו כשלג,
ומי לא ישמה כהיום הזה^[יג].

תגלנה עצמות דכית

וכתב ה'שם משמואל' (יום הכיפורים), שעל כן במוצאי יום הכיפורים יוצאת בת קול ואומרת "לך אכול בשמחה לחמך כבר נשמעה תפילתכם" (קהלת רבה פרשה מ, א - ז), הסיבה לזה פשוטה עד למאד, וכלשונו: 'כי אחר הטהרה והכפרה באה שמחה'. ואף מביא לזה סמך מדברי הגמרא במסכת מנחות (כ.), שהנסכים הבאים עם הקרבן הם בבחינת "כפרה ושמחה", מפרש שם רש"י מהו הלשון 'כפרה ושמחה' (ד"ה אדרבה), "דהכי אורחא, לאחר כפרת דם שכיפר על החטא

(יג) בספרים הקדושים הסמיכו בעניין זה את הפסוק (תהלים צו, יא) 'אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה', וביארו שבימים הנוראים עושים תשובה עד שמתפשט העקמומית שבלב ונעשים בני ישראל בבחינת צדיקים וישרי לב, ומאחר שנעשו ישרי לב' ממילא כבר זוכים לשמחה, וזהו ענין השמחה הגדולה של חג הסוכות שהוא מיד לאחר יום הכיפורים (ראה בשם משמואל: - שבת חוה"מ סוכות - תרע"ג שהאריך בה).

וראה ב'שפת אמת' (סוכות - תרל"ה) שכתב בזה הלשון: זמן שמחתנו. דכתיב 'לישרי לב שמחה'. לכן אחר ראש השנה ויום הכיפורים שנעשין בני ישראל ישרי לב. דכתיב (קהלת ז, כט) 'האלקים עשה את האדם ישר' ורק על ידי לכלוך העונות חשבונות רבים. ולכן אחר ימי הטהרה מתעורר השמחה, עד כאן לשונו.

וראה ביאור נוסף על פסוק זה בכתבי רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ע (פרי צדיק פרשת צו), ששופך אור בהיר על תוקף השמחה הגדולה השוררת בחג הסוכות ולאחר מוחילת העוונות בראש השנה ויום הכיפורים, וזה לשונו: אבל עיקר שמחה היא כמו שנאמר (תהלים צו, יב) 'שמחו צדיקים בה', ובגמרא (תענית טו.) צדיקים לאורה וישרים לשמחה, שנאמר (תהלים צו, יא) 'אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה', כי צדיק נקרא מי שיש לו מלחמת היצר הרע והוא גבור הכובש את יצרו, ולכן לא יוכל להרגיש השמחה בלבו בעוד שהלב מוטרד במלחמה. רק לאחר שנעשה ישרות בלבו להיות כולו לה' וזוכה למה שאמרו (בראשית רבה נ"ד, א) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו זה יצר הרע אז זוכה לשמחה וניחא בלב, והוא ענין ניחום מאבלו ועצבונו שהיה לו עד עתה מצד ההיפוך.

בא היין המשמח אלקים ואנשים, דמי שנתכפר חטאו שמח", חזינן מכאן ראייה ברורה שכן הוא הטבע, שכפרת העוון ומחילת החטא מביאים שמחה בכנפיהם.

מוסיף עוד ה'שם משמואל' מדברי אביו הגה"ק בעל האבני נזר, שכך היה מפרש את הכתוב בתהלים (נא, ט) "תחטאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלבין, תשמיעני ישון ושמחה תגלגלה עצמות דבית", 'דכית' הוא משמעות של מהרה (שככל מקום שמוזכר 'מהור' בתורה מפרש התרגום 'דכי'), ודבר זה בא דוד המלך ע"ה לומר לנו, שלאחר שזוכה האיש ישראל לרישא של הכתוב 'תחטאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלבין', ממילא הוא זוכה גם לסיפא של הכתוב 'תגלגלה עצמות דכית', דהיינו שישמחו העצמות שזכו למהרה, ומסיים ה'שם משמואל' בזה הלשון, "וזה סימן מובהק במוצאי יום הכפורים שמתעוררת שמחה בכל אחד מישראל" [יד].

גם רבינו צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק דברים פרשת וילך ושבת תשובה) מפרש את הכתוב הנ"ל בדומה לזה, ומטעים עוד ואומר, שגדולה שמחת החוטא ששב בתשובה יתיר משמחתו של אותו שלא חטא כלל, דומה הדבר לכן המלך שנפל שבי ביד צר ולאחר זמן הצליח להימלט מהם ולשוב אל בית אביו כבראשונה, והוא מילתא דפשיטא שהשמחה ששמח בו המלך זה עתה גדול עשרות מונים מן השמחה ששמח בו קודם שנפל בשבי.

בשנבך גם יובן לנו פשר השמחה העצומה ששררה בחג הסוכות בבית המקדש, שהיו עושים שם שמחת בית השואבה ברוב פאר והדר, כשכל ישראל

(יד) ראה בשל"ה הק' (מסכת סוכה פרק נר מצוה כט) שכתב מעין דברים אלו: וזהו כוונת הפסוק שהתחלנו לך אכול בשמחה לחמך וגו' (קהלת ט, ז), שיאכל האדם מן הדברים המותרים, וזהו 'לחמך וייןך' ממה שחננו השם, לא מעושק וגזל, ויהנה מהם כפי הצורך וההסתפקות. וכל שכן בזמן המועדות שבהן מצוה מן התורה שיאכל אדם בשמחה. ולכן אמר 'אכול בשמחה לחמך', בחג הסוכות, שהוא זמן שמחתינו, 'כי כבר רצה האלקים את מעשיך', ביום הכפורים, שהתענית לפניו והתוודית וחזרת בתשובה, אתה עתה ברוך ה', מנוקה מעוונות. כמו שאמרו רבותינו ז"ל במדרש (תחומא אמור כ"ב) 'ולקחתם לכם ביום הראשון' (ויקרא כג, ט), וכי ראשון הוא וכו', אלא ראשון לחשבון עוונות. משל למלך וכו'.

למגדול ועד קמץ היו מתאספין שם בלילי המועד לשוב ולשמוח בהקב"ה, ולראות את עבודת הצדיקים שערכו את הריקודין קדישין בטוב טעם ודעת ובאבוקות של אור, והיה זה פועל יוצא ממחילת העוונות של יום הכיפורים, שמאחר שזכו בני ישראל לטהר את רוחם ונפשם מכל הסחי והמיאוס, אזי ממילא התעורר בקרבם שמחה עצומה ונוראה, וכל כך הייתה מבעבעת בתוכם רגשי להבת שלהבת השמחה עד שפרצה מאליה בשמחה הגדולה של בית השואבה[טו].

לפיכך, מזהיר אותנו ה'אור המאיר' (לסוכות) באזהרה מיוחדת, שיהיה האדם ער ברוחו להתבונן האם השמחה ששמח בו בימי הסוכות הוא שמחה של אמת על שהוציאנו הקב"ה זכאים ונוצחים בדין, או שמא חלילה אין כל שמחתו אלא בשביל שמחת כרסו על הבשר והיין שאוכל ושותה בימי החג, ומוסיף שם ה'אור המאיר' בזה הלשון, "כי אין לנו לשמוח כי אם שמחת הבורא ברוך הוא, ושמחה כזו יתכן לו לשאוב רוח הקודש, לשלול שמחה זולתה", והדברים האלה עומדים לנו לאור ולעיניים להתבונן בנפשנו ולחשב את חשבוננו.

הימים שביין יוה"כ לסוכות משומרים מן החטא

אכן, אם באמת כנים הדברים שכל ריבוי השמחה השורר בחג הסוכות הוא פועל יוצא מתוך מחילת העוונות שזכינו לה ביום הכיפורים, אם כן מתעוררת השאלה, מדוע אין עושים את חג הסוכות מיד במוצאי יום הכיפורים, בשעה שעדיין נקיים כל ישראל מן העבירות שהיו בידם, הלא במשך ארבעת ימי המעשה

(טו) ראה מה שכתב בספר 'דברי חיים' (מועדים - סוכות - ליום ג) על עניין שמחת בית השואבה, והוא דומה למה שהבאנו כאן מרבי צדוק הכהן, וזה לשונו: והנה הרמז, בסוכת בשמחת בית השואבה שהשמחה היתה גדולה שמתריעין בחוצרות וכנורות ונבלים ובכל כלי שיר (סוכה נא), הנה הטעם מחמת מחילת העון שהיה ביום הכפורים, לזה גדלה השמחה כל כך (עי' ילק"ש אמור תרנד), על דרך כששבוי בא מבית האסורים לביתו ישמח מאד, כמו כן בחוטא אשר נתפס בידי היצר הרע, וביום הכפורים כשהקדוש ברוך הוא מצילנו מידו ומעבירות נעשו זכיות, ויצא לחפשי מתחת ידי היצר הרע, תגדל מאד השמחה.

שבין יום הכיפורים לחג הסוכות עלולים חלילה להיכשל שוב באיזה חטא או עוון, עד שכשיגיע חג הסוכות כבר לא יהיו נקיים כל כך מן העברות ולא תהיה שמחתם שלימה חלילה ויהיה זה כנותן טעם לפגם.

אבל באמת אין זה קשה כלל, שהרי כבר נודעו דברי ה'טור' (סימן תקפא) בגודל ומעלת הימים שבין יום כיפור לחג הסוכות, ומביא שם ה'טור' דברים נפלאים בשם המדרש, שמרוב חביבות המצוות והעסק הגדול שטרודים בני ישראל בימים האלה לבנות להם את הסוכה, ובדרישה וחקירה אחר ד' מינים כשרים ומהודרים בתכלית ההידור והיופי, הרי שאין להם פנאי ואפילו שהות כלשהוא להיכשל בחטא.

ונמצא, שבפרוס חג הסוכות את כנפיו על פני העולם, עדיין נקיים בני ישראל ומצוחצחים מן העוונות ממש כבמוצאי יום הכיפורים, ועדיין שוררת שמחת מחילת העוונות בכל תוקפה ולא נפגמה אפילו כמלוא נימה, ושוב אין לך זמן ראוי יותר מן הרגל בחג הסוכות בכדי לשוב ולשמוח על שיצאו זכאים בדיון ועל שנפטרו מכל העבירות והזוהמה שהיו בידם.

הווי אומר, שאלו הימים, מיום הכיפורים ועד היום הראשון של חג הסוכות, הינם חטיבה אחת של דביקות וקשר איתן בהשי"ת שבהם יש שמירה מיוחדת לבני ישראל שלא יחטאו, עד שמחמת זה אין בכח השטן להשטין על ישראל, וממילא אין שום חשש להמשיך את שמחת מחילת העוונות מיום הכפורים ועד לחג הסוכות ללא שום פגם וללא שום חסרון.

הקב"ה שש ושמה על שמחל העוונות

אולם אם עד עתה עסקנו בשמחה הגדולה ששמחים ישראל על מחילת עוונותיהם, הרי שהחידוש הנפלא הוא, שלא רק בני ישראל שמחים על כך, אלא גם הקב"ה בכבודו ובעצמו כביכול שש ושמה על שמחל את עוונותיהם של ישראל, ועד היכן ששמחים בני ישראל על כך, הרי שעל אחת כמה וכמה יש

לו להשי"ת שעשועים גדולים ותענוג עליון על שעתה מאירים נפשות בניו אהוביו כאור השמש בצהרים ומבהיקים כזהב צרוף וככסף זקוק שבעתיים.

הבט נא ב'תנא דבי אליהו' (פרק א) שמבאר על נכונה את מהות השמחה הגדולה השוררת אצל הקב"ה לאחר שמחל על עוונותיהם של ישראל, ואף נותן משל למה הדבר דומה, למלך שציווה על עבדיו לנקות ולפנות את הפלטרין שלו מן הזבל והאשפה שנצברו בהם במשך הזמן, והיו העבדים מוציאים את הזבל מן ההיכלות והמבואות וצוברים אותם בערימות ערימות כנגד פתח היכלו של המלך, וכשיצא המלך מהיכלו וראה את כמות הזבל והאשפה שפינו מתוך ביתו, נחה עליו רוח של שמחה וחדוה, כי לפי ריבוי האשפה העומדת בחוץ עמד על גודל הניקיון שנעשה בתוך פלטרין של מלך שעתה נעשה נקי ומצוחצח מכל הסחי והמיאוס.

אותו הדבר הוא גם אצל הקב"ה, שאחר שמוחל לעוונותיהם של ישראל ורואה את היקף החטאים עוונות ופשעים שפירשו מהם, הריהו שש ושמח על שעתה נקיים בניו מכל אלו, ואף מגלה את שמחתו ברכים וקורא לכל הבריאה כולה שיבואו ליטול חלק בשמחתו, וכדמסיים שם ה'תנא דבי אליהו' בזה הלשון: "ולא זו בלבד, אלא בשעה שהוא מוחל לעונותיהן של ישראל אין מתעצב בלבבו, אלא שמח שמחה גדולה, ואומר להם להרים ולגבעות לאפיקים ולגאיות, בואו ושמחו עמי שמחה גדולה, שאני מוחל לעונותיהם של ישראל"^[טז].

(טז) ראה את המשך לשונו של ה'תנא דבי אליהו': לפיכך יהא אדם זוכר מיום שבחר הקב"ה באברהם אבינו עד אותה שעה כל טובות וצדקות שעשה עם ישראל כל שעה ושעה שנאמר (ישעיה מז, כא) 'זכר אלה יעקב וגו'', ונאמר (שם, כב) 'מחיתי כעב פשעך וכענן חטאתיך', מה עבים נמחים על ידי הרוח כך עוונותיהם של ישראל נמחים בעולם הזה ואין להם תקומה לעולם הבא, שנאמר 'מחיתי כעב פשעך', ומה תלמוד לומר 'כי גאלתיך' (שם) גאלתיך מספר מיתה ונתתיך בספר חיים, לכך נאמר 'כי גאלתיך'. מה ענין של אחריו (שם, כג), 'דנו שמים כי עשה ה' וגו'.

הבוקה ודבוקה בך

עתה, אחר שכבר החילונו לדעת ולהבין – ולו באפס מה – עד היכן מגעת ריבוי השמחה אצל הקב"ה, שיותר ממה שאנו שמחים, שמח הוא יתברך שמו על שמחל לעוונותינו, הרי שכמים הפנים לפנינו וגם בקרבנו עולה השמחה למעלה למעלה ובוקעת רקיעים, עד שמתקמטין ישראל בחד קמירא עם אביהם שבשמים ונעשה שמחתם שמחה שלימה ותמימה.

על פי זה יובן לך ביותר מהו פשר השמחה היתירה ששוררת בחג הסוכות, ומדוע נקראה העת הזאת בשם 'זמן שמחתנו', כי אכן אין לך עוד זמן כהעת הזאת שבו שמחים יחד קודשא בריך הוא וישראל, וכל אחד חפץ ביותר להתקרב ולהתדבק זה אל זה עד שהיו ממש לאחדים, "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום" (דברים ה, ד).

מדה זו של אהבה ושמחה מתגלה ביותר על ידי המצוות המיוחדות של חג הסוכות, מצוות סוכה וד' מינים, שהם כולם מכוונים כנגד שמותיו של הקב"ה, ועל ידי שנכנס האיש הישראלי אל תוך הסוכה, הריהו כנכנס לחסות בצל כנפיו של הקב"ה, כקמן שנמלט לחסות מתחת לסינר אמו ושם מרגיש בטח ושאנן, ועל ידי שמנענע את הלולב והאתרוג, שגם הם מכוונים כנגד שמות הקודש, הריהו חבוק ודבוק בשכינה הקדושה בעוז ותעצומות^[1].

(1) הנה נא לפניכם כמה לשונות מן הספרים הקדושים, שהצד השווה שבכולם הוא, שעל ידי שמקיים המצוות של חג הסוכות זוכה לדבק נפשו בקודשא בריך הוא ושכינתיה. וכה כתב בספר 'באר מים חיים' (פרשת תצוה - פרק ט): וכמו כן מצות סוכה, הנה גוף הסוכה בדפנותיה וסוכה הוא הגוף שבמצוה, אבל לא זה הוא העיקר והעיקר הוא הנשמה שבה, שהוא שהאדם מראה שנכנס כולו עם כל אבריו וגידיו תחת צל סוכה שהוא שמו יתברך הוי"ה ואדני", ואינו רוצה להסתופף בשום צל אחר כי אם רק תחת צלו ומקבל עליו יחודו יתברך באמת ובתמים כנוצר כי כל המצוות שבתורה מורים הכל על יחודו יתברך. ע"כ.

ומדה זו של דבקות וקירבת השי"ת זהו תכלית השמחה של זמן שמחתנו, להתענג על השם וליהנות מזיו שכינתו בנפש נקי וצדיק מכל חטא ועוון, עד שמחה מדה זו של שמחה של מצווה נזכה לשאוב מים בששון ממימי הדעת, להשיג השגות ולהתעלות במדרגות התורה והקדושה, להבין ולהשיג באפס קצהו בגדלות הקב"ה ושכינתיה [יה].

כיוצא בזה ראה ב'מאור ושמש' (שמיני עזרת), וזה לשונו: ואף אנו נאמר כי הנה הידוע אשר עיקר מגמת עבודתנו בימי הסוכות להמשיך אור אלקותו יתברך על כל העולם, ועל ידי שישאל נכנסין לסוכה הם נכסין בצל אימא עילאה הסוככת עליהם מן החיצונים. וידוע אשר על ידי סוכה ולולב הם ממשיכים עליהם אור השמות המקיפין, ועל ידי הנענועים של הלולב הם ממשיכים אור הפנימי שהם שמות הויו"ת ואור המקיף הם שמות אהי"ה. ובכל יום מימי הסוכות מאיר עליהם שם אחד ממילוי שמות הויו"ה ושם אחד ממילוי שמות אהי"ה. ע"כ.

(יח) על ידי השמחה בעבודת השי"ת זוכה להשגות גדולות עד אין שיעור, וראה בספר 'צפנת פענח' (פרשת בא) להרה"ק בעל ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע, וזה לשונו: אנחנו בני ישראל חביבין לפניו יתברך, שנקראו בניו למקום, ונקרא הכלל הישראלי בן מלך, ומחמת גודל התענוגים שיש לנפש הישראל הכשר והצדיק בעבודת ה' כמ"ש (דברים כה, מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה' בשמחה מרוב כל', והעידו על האר"י זלה"ה שכל השגת רוח הקודש הי' לו מחמת גודל השמחה והתענוג בעת למודו ותפלה ועשית המצוה, ובאמת כששופע על הצדיק הרוחניות בתפלתו ותורתו אין לך תענוג גדול מזה.

הושענא סובלת סבלך

בני ישראל שמחים ביסורים ועושים רצון קוּמם
בתמימות

גשם בחג - כרב השופך קיתון על פני העבד

שנינו במתניתין (סוכה כה:), "ירדו גשמים, מאימתי מותר לְפָנֹת - משתסרח המקפה. משלו משל למה הדבר דומה - לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון על פניו". הגמרא (כט.) מבארת את המשל של המשנה ואומרת, שדומה הדבר לעבד שהתאוה לגרום קורת רוח לרבו ומילא עבורו כוס מים לצמאו, אולם משבא להגיש את המים, לא אבה הרב לקבל את המים מידו ולא עוד אלא שנמל את הקיתון והצליף את המים על פני העבד המשתאה, ואין לך סימן מובהק יותר מזה שאין דעת הרב נוחה משימושיו של עבד זה.

הוא הדין בשעה שנכנסים בני ישראל אל הסוכה בכדי לעשות נחת רוח לקונם ולקיים את מצוותו כאשר ציווה אותם הבורא יתברך שמו, והנה, תמורת שיגלה הקב"ה את קורת רוחו מן העבודה שעושים בני ישראל בשבילו, נפתחות ארובות השמים ומטרות עוז ניתכים הימנה עד שאינם יכולים לשבת בתוך הסוכה, והוי הגשמים כגילוי דעת שממאן במעשיהם שאינם כפי הראוי וכלל אינו חפץ בהם, וזהו מה שאמרו בגמרא (תענית ב:), גשמים בחג סימן קללה^[יט].

(יט) ודכירנא, שנה אחת שהייתי הולך לקבל פני רבו ברגל באחד מימי המועד, ונכחתי בסוכתו של הגאון האדיר רבי יעקב יצחק ווייס זצוק"ל גאב"ד עיה"ק ירושלים, והנה בתוך כך נפתחו ארובות השמים והתחיל ניתך גשמי עוז, באותו מעמד השתתף גם אחד מזקני העיר ומנקיי הדעת שבירושלים, כמדומני שהיה זה הרה"צ המפורסם רבי וועלוויל

על יסוד זה פסק מרן המחבר ב'שולחן ערוך' (סימן תרל"ט סעיף ה), שאם התחילו לרדת גשמים צריך לצאת מן הסוכה ולהיכנס אל הבית, והוסיף רבינו הרמ"א (בסעיף ז) וכתב, "וכל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם, אינו מקבל עליו שכר ואינו אלא הדיוטות", נורא נוראות, לא רק שחייב לצאת משם, אלא אם מתעקש להישאר ולשבת בצל הסוכה מתחת מטרת העז, אינו אלא הדיוט. ועל אף שהיו צדיקים שהיו מבכרים להיקרא הדיוט ובלבד שלא לצאת מן הסוכה הקדושה - צילא דמהימנותא, אבל הנהגה זו היא מדריגה שלא נמסרה אלא לצדיקים והקדושים, אולם רובא דעלמא חייבים לצאת מן הסוכה כפי פשטות ההלכה [כ].

אייזנבאך זצ"ל, ומשהרגיש בטיפות גשם שהתחילו לרדת מלמעלה, נבהל ביותר וזעק בקול, ירדו גשמים בחג סימן קללה; אולם הימנחת יצחק' הרגיעו מיד והפיס את דעתו, באמרו שיש דעות הסוברות שכל מה שאמרו חכמינו שגשם בחג דומה לרב השופך קיתון על עבדו אינו אלא ביום הראשון של חג הסוכות, וכן באמת כתב הריטב"א.

בטעם הדבר כתבו המפרשים, שהיות ועיקר ישיבת סוכה מדאורייתא הוא ביום הראשון דייקא, לכן אם ירדו בו גשמים אינו סימן טוב, אולם בשאר הימים, אפילו אם ירדו גשמים אין זה מראה על מורת רוח, וכן גם משמע מלשון הרמב"ם בפירוש המשניות (סוכה סוף פ"ב), שכתב שם בזה הלשון, "וירידת הגשמים בתחילת הסוכות רמז כי השם אינו מקבל מעשיהם ברצון", ובדומה לזה הוא במאירי תענית ב ע"א.

אף אני אמרתי להוסיף טעם הגון בזה ולבאר מדוע באמת הגשמים שבאמצע החג אינם סימן קללה, כי מאחר שכבר קיימנו פעם אחת את מצוות הסוכה ולא היה אז שום גשם, הרי כבר הוכח בעליל שהקב"ה מרוצה ממועשינו ומקבלם לרצון לפניו, ומעתה אין לנו לחשוש כלל לסימן קללה.

(כ) ראה דברים נחמדים שכתב בספר 'בית יעקב' (לכ"ק הגה"צ רבי יעקב אהרן זצ"ל אבד"ק אלכסנדר - סוכות), וזה לשונו: בשולחן ערוך אורח חיים, ירדו גשמים הרי זה יכנס לתוך הבית, וע"ש ברמ"א זצ"ל, וכל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם אינו מקבל עליו שכר, ואינו אלא הדיוט. והנה להבין אשר שמענו ונדעם וגם בעיני ראיתי מהצדיקים אנשי מעשה שהיו יושבים בהסוכה אעפ"י שירד עליהם הגשם מאוד, ושמעתי בשם אדמו"ר הרב הצדיק מו' פישל מסטריקאב שירד עליו גשם רב בהסוכה, ואמר, 'הדיוט אַקרא ולא אצא מהסוכה'.

ונראה לע"ד בעזה"י טעם נכון בזה, דהנה הא דפטור מן הסוכה מבואר שהוא מטעם מצטער פטור מן הסוכה, והנה ודאי זה שייך באדם אשר מצטער בירידת גשמים לישב בסוכה

אבל יחד עם זאת כתבו הפוסקים (בית יוסף ושו"ע סימן תרלט), שאחר שנכנס אל ביתו אל יתעכב מלאכול את סעודתו עד שייפסקו הגשמים, אלא יאכל את הסעודה בתוך ביתו, שהרי חייב אדם לשמוח ברגל והמתענה מונע את עצמו משמחת החג. וכמו כן כתבו הפוסקים (חק יעקב סימן תעב ס"ק י), שאפילו מי שחשקה נפשו לדחוק את עצמו ולאכול הסעודה בתוך הסוכה הגשומה, אסור לו לעשות כן היות שהוא מבטל שמחת יום טוב.

לבאורה, אם נתבונן מעט במיבה של ההלכה הזאת נהיה כמשתוממים, עולם הפוך ראינו כאן, שהרי מצד אחד הצער נוקב ויורד עד התהום, הלא אין זה דבר של מה בכך, הקב"ה שופך עלינו קיתון של צוננים ומגלה לנו שאינו חפץ בנו ובעבודתנו, ממש מחייב אותנו לצאת מן הסוכה, אולם מאידך גיסא, המצווה של 'ושמחת בחגך' עדיין לא פג תקפה ולא נס ליחה, ולמרות הצער הגדול עדיין צריכים אנו לשוב ולשמוח בשמחת החג, עד כדי כך, שמכוח מצוות השמחה אסור לנו להיכנס לסוכה ולאכול את הסעודה כל זמן שהגשמים יורדים. ונמצאו ממש נבוכים כיצד הצער והשמחה משמשים כאן בערכוביא.

קבלת יסורים באהבה

אולם האמת תורה דרכה שאין כאן שום תרתי דסתרי או שום דבר והיפוכו, כי בני ישראל אמונים באמונת אומן שכל מה דעביד רחמנא למב עביד, וכל

וכשהולך לביתו ניצול מהצער הזה ואוכל סעודתו בשמחה אז בודאי פטור מהסוכה, אבל הצדיקים ואנשי מעשה אהבי מצות ה', מיחלים ומצפים כל השנה לאמר מתי תבוא מצוה זו לידי ואקיימנה, דבר בעתו ובזמנו, וכאשר יגיע מצוה לידם ששים ושמים לעשות רצון קונם, וגשם דולף לא יטרידנם מעשיית המצוה, ואינם מרגישים בנפשם שום צער בעת עשיית המצוה, לצד כלות נפשם וחשקם להמצוה, ואדרבה אם יצאו מהסוכה יהיה להם צער גדול, וכל אוכל תתעב נפשם בעת אוכל בביתם, ודאי מדינא הם מחויבים לישב בסוכה, דהא איתא ברמ"א סימן תר"מ סעיף ד' וז"ל, ואין המצטער פטור אלא אם ינצל מהצער בכניסתו לביתו, וכל שכן הכא דיש להם יותר צער כשיוצאין מן הסוכה, ובשעת ישיבתם בסוכה לא יחשב להם שום דבר לצער כהנ"ל.

מה שעושה השי"ת עמהם אינו אלא לטובה בעבורם, ומקבלים עליהם עול מלכות שמים באהבה מבלי להתרעם כלל על הנהגת הבורא יתברך שמו עמהם, ועל כל גל וגל שעובר עליהם מנענעים בראשם ואומרים גם זו לטובה.

אפילו כאשר חלילה יבואו עליהם יסורים וחולאים רעים גם יקבלו זאת באהבה, כי זהו מעלת בני ישראל, שיודעים לקבל את היסורים באהבה, ויודעים שלא באו כל היסורים אלא לטובתם בלבד, למרק את נפשותיהם מן העוונות החמאים והפשעים, ולעשותם זכים ונקיים להיות ראויים לחיי העולם הבא.

זהו אם כן ביאור ופשר ההלכה ששנינו כאן, שהן אמת ויציב הדבר שאין לך מכה גדולה מזו, שהקב"ה בעצמו דוחה את העבודה והמצוות שעושים ישראל לפניו ואינו רוצה לקבלה לפניו לרצון, אולם אף על פי כן עדיין אסור ליפול לעצבות ומרה שחורה, אכן צריכים אנו להבין את הרמז מן שמיא ולעורר את לבבנו לשוב בתשובה שלימה לפניו יתברך, אולי באמת עדיין לא הטינו דיו את לבבנו אליו בימי הרחמים והסליחות, אולם יחד עם זאת חייבים אנחנו להישאר בשמחה ובטוב לבב, שהרי אין השמחה והיסורים סותרים זה את זה כלל וכלל, ועל אף שבני ישראל הם בבחינת 'גולה וסורה' ו'מרוטת לחי', עדיין הם 'חבוקה ודבוקה בך'.

אדרבה, עצם הדבר שהקב"ה מייסר את האדם ומכהו בשבט חובלים, מהווה ראייה ברורה והוכחה ניצחת על אהבת הקב"ה אותו באהבה עולמית, כי כן הוא גם דרך האנשים, שמרוב אהבתם את בנם ודאגתם שילך בדרך טובים, הרי הם מייסרים אותו בשבט מוסר, ואילו על מעשי משובה של צאצאי האחרים אינם שמים את לבם ואין זה מעניינם כלל. הלא כן כתוב מפורש בתורה (דברים ה, ה), "כִּי פֶּאֶשֶׁר יִיָּסֵר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ מִיִּסְרֶךָ", ונשנה בכתובים (משלי ג, יב) "כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהָב ה' יוֹכִיחַ וְכָאֵב אֶת בֶּן יִרְצֶה", הרי לך מפורש שהייסורים הבאים על האיש הישראלי מגלים על קירבה ועל אהבה שאוהב אותם השי"ת[כא].

(כא) הא לך דברי השל"ה הקדוש (בעשרה מאמרות - מאמר החמישי - א) שביאר על נכונה את האהבה המסותרת שנגלית מן התוכחה המגולה, וזה לשונו: פירוש בכל מדה ומדה

אומות העולם בועטים ביסורים

על דרך זה יתבאר לנו היטב דברי הגמרא (עבודה זרה ג.) המספרת לנו כיצד ייראה לעתיד לבוא, בעת אשר יתגלה כבוד השי"ת בעולם ויבוא ליתן שכר טוב לכל ישראל על המצוות ומעשים טובים שקיימו משך כל הדורות, מיד יקפצו ויבואו כל אומות העולם ויתמרמרו על הקב"ה מדוע הוא מקפח את שכרם, ואף טענה יש בפיהם, אין אנו אשמים שלא קבלנו התורה ולא קיימנו את המצוות, כי אילו היו כופים עלינו את ההר כשם שכפו על ישראל גם אנו היינו מקבלים עלינו עול התורה והמצוות.

ישמע הקב"ה את טענתם ויבוא אליהם בעצה הוגנת, הנה נא לכם מצווה קלה וסוכה שמה, 'לכו ועשו אותה', אם תעמדו בזה תזכו גם אתם לרב שכר הצפון לצדיקים, וכי למה יגרע חלקכם מישראל. "מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו, והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז, וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא, שנאמר (תהלים ב, ג): 'ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו'".

שמודד לך השם יתברך, הוי מודה לו. זה נמשך מהעובד האמיתי בראה ובאהבה, שאינו ירא את עצמו ועובד את עצמו, רק ירא ואוהב את ה'. נמצא שאינו זו מעבודתו, אף בעת הצר לו מקבל היסורין באהבה, ונמצא עובד תמיד בנצחיי, אינו זו מעבודתו בשום ענין. והנה גדול המדה הוא לקבל יסורין באהבה, כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים וגרסינן בתלמוד ומבואר בדברי חכמים הראשונים והאחרונים בענין יסורין הבאים על האדם, שאין טוב לאדם השלם שיתעצב ביסורים להיות בועט בהם חלילה, רק יקבלם באהבה בסבר פנים יפות ויט שכמו לסבול עול התלאות ומאורעות הבאות לקראתו.

וישיש וישמח בחשבו כי הוא יתברך דיין אמת כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול, את אשר יאהב ה' יוכיח, וכאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מייסרך. גם יחשוב כי אין רע יורד מלמעלה, אלא כל מה דעביד קודשא בריך הוא לטב עביד, למרק עונותיו למען הטיב לו באחריתו, כי אין יסורין בלא עון (שבת נה, א). וגרסינן בספרי, תניא רבי אליעזר בן יעקב אומר, כל זמן שאדם שרוי בשלוה אין מתכפרין לו מעונותיו כלום, ועל ידי יסורין הוא מתרצה לפני המקום, שנאמר, כי את אשר יאהב ה' יוכיח.

שואלת מיד הגמרא, הרי ידוע לנו שאין הקב"ה בא במרוניא עם בריותיו, ואם באמת הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה הדין נותן שהמצטער פטור מן הסוכה, ומה לנו כי נלין על האומות שיצאו מן הסוכה, כך צריך לנהוג. אלא אומרת הגמרא, שלעולם אין שום טענה על עצם העניין שיצאו מן הסוכה, שהלא פטורים הם וכאמור, אולם תביעה אחרת יש עליהם, כי גם כאשר כבר נפטרו מן הסוכה עדיין היו צריכים לצאת ממנה בנחת ובשופי בדרך של כבוד, אבל הם לא נהגו כן, אלא יצאו מן הסוכה בעזות ובמצח נחושה, ועוד הגדילו עשות שבעטו בסוכה הקדושה בחמת זעם, מזה מוכח שלעולם אין להם כל חפץ בתורה ובמצוות.

אפם כי לדרכנו ייאמר, שאומות העולם היו מוכנים ומזומנים לקבל עליהם עול התורה והמצוות כל זמן שאין צריך להתאמץ עבור זה, וכל ענייניהם הולכים למישרים ועל מי מנוחות, אולם ברגע שבא עליהם יסורים, אפילו יסורים קלים, כגון שיצאה חמה מנרתיקה, מיד בועטים במצוות ומכחישים בהנהגת הבורא יתברך שמו, כי הם אינם מאמינים בהנהגת הבורא יתברך שמו שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ואינם מוכנים אלא לעבוד את ה' מתוך מנוחה ושלווה, אבל ברגע שיבוא אליהם איזה צער מיד משליכים מעליהם כל עול ורסן[כב].

(כב) ראה ב'בני יששכר' (מאמרי הדש תשרי - מאמר י ז) שביאר החילוק בין בני ישראל לאומות על פי דרכו, וזה לשונו: כיון שבאנו לכלל זה בסוד הסוכה שהוא בחינת אור מקיף, אדברה וירווח לי להבין במעט קט מה שגילו לנו חז"ל שעתיד הקב"ה לנסות את הגוים במצות סוכה ויוצא הקב"ה חמה מנרתיקה וכל אחד יבעט בסוכתו ויצא, והקשו בגמ' והלא באופן כזה ישראל נמי פטור כי מצטער פטור מן הסוכה, ומשני ישראל בעוטי מי מבעט עיי"ש (ע"ז ג). כי זה מדרך ישראל הגם שהוא פטור עם כל זה רצונו ומאווייו לקיים מצותיו ית"ש, והוא ממילי דחסידי לעשות יותר מהמצטרך בחומרות יתירות גם מה שלא נצטווה, מה שאין כן גוי הגם שבהכרח יבוא לקיים איזה מצוה תהיה עליו כמושא ולא יעשה רק ההכרח המוטל עליו, וכשיגיע לגבול שיוכל לפטור את עצמו ממנו יברח ממנה כבורח מן עבודה קשה.

וממשיך שם ה'בני יששכר' עוד ומסיים בזה הלשון: ומעשיהם גם בעשיית המצוות הוא רק מה שהוא בהכרח לעול ולמשא, ותיכף כשמוצאין עילה וסיבה להפטור מבעטין במצוה ובורחין, "וזאת היא המבחן", הבן הדבר.

על פי זה נבין גם את ביאור המשך דברי הגמרא שם, "מיד, הקדוש ברוך הוא יושב ומשחק עליהן, שנאמר (תהלים ב, ד) 'יושב בשמים ישחק וגו'". אמר רבי יצחק, אין שחוק לפני הקדוש ברוך הוא אלא אותו היום בלבד". שהקב"ה משחק עליהם על שמבעטים ביסורים ולא ידעו ולא יבינו שכל תכלית היסורים אינם אלא לטובה, ולא עוד, אלא אפילו שידעו הגוים היטב שבזאת יבחנו, ואם יעמדו בכור המבחן של הסוכה עתידים המה לקבל שכר טוב הצפון לצדיקים, מכל מקום לא יכלו להכיר בטיב הנהגת הבורא יתברך שמו ובעטו בו, על ידי כן נפלטו מב' העולמות, העולם הזה והעולם הבא.

אברה ממך אליך

לעומת זה בני ישראל עם קדושים, גם בשעה שהם בגדר של המצטער הפטור מן הסוכה, עדיין, אילו לא חייבה אותם הדין, לא היו יוצאים משם עד כדי מסירות נפש, ואפילו אם היה מגיע עליהם שטף של מים רבים היו נשארים בתוכה, ורק יוצאים מן הסוכה מחמת שההלכה מחייבת אותם לצאת משם, אבל גם עתה אינם בועטים חלילה בסוכה, אלא יוצאים מתוך הכנעה ותשובה^[כג], בקרבם בוערים כיסופים וגעגועים מתי יבוא שוב לידי ואקיימנה, וברגע הראשון שיכול לשוב אל הסוכה מיד חוזר לשבת שם מתוך חביבות והתרפקות על המצווה, בבחינת 'הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך' (שיר השירים א, ד).

אכן, אפילו בשעה שיוצאים בני ישראל מבין הדפנות והסכך, גם אז אינם מתכוונים כלל להימלט מלחסות תחת כנפי הצילא דמהימנותא, שהלא האיש הישראלי בכל מקום אשר לשם פונה ה' אלוקיו עמו, ועל כגון דא כבר שורר המשורר הגדול רבי שלמה אבן גבירול זצוק"ל: "וְאִם לֹא אֶזְכָּר לְרַחֲמֶיךָ."

(כג) כפי שנפסק בשו"ע (סעיף ה'): ירדו גשמים, הרי זה נכנס לתוך הבית. וכפי שכתב בהג"ה (סעיף ז'): וכשיוצא מן הסוכה מכח הגשמים, אל יבעט ויצא, אלא יצא כנכנע כעבד שמוזג כוס לרבו ושפכו על פניו.

מי יחוס עלי חוץ מִמֶּךָ. לִכֵּן אִם תִּקְטְלֵנִי. לֵךְ אֲיַחֵל. וְאִם תִּבְקֹשׁ לְעוֹנִי. אֲבָרַח מִמֶּךָ אֵלָיִךְ. וְאַתְּפֹסֶה מִחַמְתְּךָ בְּצַלְפֶּךָ" (סדר כתר מלכות - נמצא במחזורים הספרדיים ליום הכיפורים).

כי זהו החילוק בין בני ישראל לאומות העולם, שבני ישראל לא יזוּו מאמונתם וממשנתם אפילו אם ייסר אותם הקב"ה בשיפוּדי אש, כי מאמינים המה ויודעים בכיורוּר שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ואפילו אם לעת הזאת ובעיניים הגשמיות נראה הדבר כצער ויסורים, אך באמת אין זה אלא לטובה נצחית, לתקן את נפשותינו ורוחותינו ונשמותינו מכל סיג ופגם, ולטהרנו ולקדשנו בקדושתו העליונה[כד].

(כד) הנה נא כמה לשונות מרבתינו הקדמונים שהפליגו בשבח ישראל המקבלים היסורים באהבה, ולעומת זה בגנות האומות העולם שבועטים ביסורים, וזהו לשון המאירי (בית הבחירה - ראש השנה ד.):

האומר סלע זו לצדקה כדי שיחיו בני או כדי שאזכה לחיי העולם הבא אינו מפקיע שֵׁכר צדקתו בלשון זה, אף על פי שהדבר דומה כעובד על מנת לקבל פרס, שאין זה אלא כמתעורר לעמוס על עצמו עול מצות מחמת יראת העונש, ואם מגיעהו עונש אח"כ אינו קורא תגר ואינו מהרהר אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא בכך, אלא שמצדיק את דינו ומברך על הרעה כעל הטובה, ואם עשה על מנת כן, ר"ל שאם יגיעהו אח"כ שיקרא תגר ויהרהר אחר מדותיו ית', הרי זה רשע וסכל גמור וזהו שאמרו כאן בישראל כאן באומות העולם ופירשו עליה בתלמוד המערב מפני שהגוי קורא תגר אבל ישראל אינו קורא תגר אלא מברך על הרעה כעל הטובה, עד כאן מהמאירי.

ראה עוד בדברי השל"ה הק' (פרשת ויקהל פקודי תורה אור כה.), וזה לשונו: ולבאר ענין הלבנה, צריך להקדים הקדמה. קדושתינו שאנו מקדישין אותו יתברך היא כפולה, וכן קדושת השם יתברך שמקדש אותנו גם כן כפול, הרי שתיים שהן ארבע. כיצד: אנו מקדישין בקדושת הגוף, ובקדושת הנשמה שאנו מוסרין חיותינו עבורו יתברך בשביל קדושת שמו, נחשבנו כצאן לטבח'ה (תהלים מו, כג), ועושין בשמחה כענין שנאמר (שיר השירים ב, ה) 'כי חולת אהבה אני', שאני כנסת ישראל אוהב אותך בחליי, כלומר, בעת קבלת היסורין. מה שאין כן באומות העולם כתיב (ישעיה ה, כא) בעבודה זרה שלהם 'זהיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ו]באלקיו'.

כשם שקיימתי וישבתי בסוכה כן אזכה

ויתכן לומר, שעל כן דווקא במצוות הסוכה אנו מוצאים שהזכירו רבותינו מסדרי התפלות את עניין שכר הצדיקים ועונש הרשעים לעולם הבא יותר משאר המצוות, כדרך שאנו אומרים בתפלה קודם שנכנסין לסוכה, "ותתן לי זכות לשבת ולחסות בסתר צל כנפיך בעת פטירתי מן העולם, ולחסות מזרם וממטר, כי תמטיר על רשעים פחים", וכמו גם התפילה הנאמרת בפרידה מן הסוכה, "יהי רצון מלפניך וכו', כשם שקיימתי וישבתי בסוכה זו כן אזכה לשנה הבאה לישב בסוכת עורו של לוייתן", וסוכת עורו של לוייתן הכוונה לחיי העולם הבא, שם נתענג על הסעודה הגדולה שעתיד הקב"ה לערוך לצדיקים לעתיד לבוא [כה].

כי דווקא במצווה זו של סוכה אשר מצויה בה גם צער ויסורים, אם מן החמה שיוצאת מנרתיקה או שמא מן הגשמים והמטר, ובכל זאת בני ישראל ששים שמחים בלי שיעור ובלי גבול לקיים את המצווה, ובוה הם מוכיחים שמקבלים עליהם את הנהגת שמים באהבה ובשמחה ואוהבים את המצוות ללא שיעור וגבול, בין בצער ובין שלא בצער, על כן בוודאי ראויים המה לשכרם משלם בעולם הבא וניצולים מדינה של גיהנום, אולם רשעי הארץ שברגע הראשון שיבוא אליהם איזה

ועל כן רוב המלכים בשלש שעות הראשונות מניחים כתריהם ומשתחוים לחמה כדאיתא בעבודה זרה (ד); כי החמה לעולם אינה פגומה. אבל ישראל מונין ללבנה (סוכה כט.) שהיא פגומה, ולפעמים מלאה, ועל הכל מברכין, כשם שמברכין על הטובה כך מברכין על הרעה (ברכות נד.), על כן מונין ישראל ללבנה. וכו' וכו'

(כה) וראה מה שכתב בזה רבינו המהר"ל מפראג זי"ע בספר 'חדושי אגדות' (חלק שלישי עמוד קה - מסכת בבא בתרא) וזה לשונו: וזה אמרם שלעתיד יעשה הקב"ה סעודה לצדיקים מן הלוייתן ומבהמות בהררי אלף, כי מציאות אלו הם מציאות חשובים מאוד, כי אל יעלה על דעתך כי הם מציאות גשמיים כמו הדגים אשר הם אצלינו כמו שמבינים בני אדם וכמו הבהמות אשר הם מציאות העולם, רק יש להם חשיבות בכמה מעלות, ולעתיד כאשר יקנו הצדיקים מעלה עליונה יהיו צדיקים אוכלים אותם שיושלמו במדריגתם ובמעלתם עד שיהיו אל ישראל כל המעלות, ודבר זה נקרא אכילה, כי האוכל מקבל האוכל ויושלם באכילה.

צער כלשהו מיד יבעטו בכל הקדוש והיקר, ולפיכך אינם ראויים לשום שכר וגמול, כי רק מי שדבק בהקב"ה בעולם הזה הוא יזכה להידבק בו בעולם הבא [כו].

ישישו וישמחו בך כל מבקשיך

ונסיים במאמר הידוע אשר מיתאמרא משמיה דהגאון מווילנא זי"ע, שהיה אומר, כי המצווה הקשה ביותר לקיים מכל המצוות של חג הסוכות, הוא המצווה של שמחה, שהרי קשה לאדם להיות שרוי בשמחה במשך שמונה ימים רצופים ללא שום הפסק כלל, שכמעט ולא ימלט שלא יסיה האדם דעת אפילו לזמן קצר מן השמחה או שיהיה לו איזה עגמת נפש שיטריד ממנו את השמחה. ולפי מה שביארנו זה עתה, אנו רואים שלא רק בסתמא קשה להיות בשמחה, אלא גם נוספו סיבות מיוחדות המפריעות בעד השמחה בחג הסוכות, כגון החמה והגשמים, אולם זהו עבודתנו בחג הסוכות, להתגבר על המונעים ולשמוח עם הנהגת הבורא, גם בצער והייסורים, ובזכות זה נזכה לחיי העולם הבא וליום שצדיקים יושבים ועמרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה.

יעזור השי"ת שנוכה לשכל הבהיר ולאור האמונה, לדעת ולהכיר שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד ומאתו לא תצא הרעות, ובזכות זה נזכה לישוב שאנן ובטח בעולם הזה ובעולם הבא, ולחסות מזרם וממטר, כי תמטיר על רשעים פחים, ותזכנו לישוב ימים רבים על האדמה אדמת קודש בעבודתך וביראתך.

(כו) וכדרך שהבאנו במקום אחר (סוף מאמר 'בסוכות הושבתי את בני ישראל' בהערות) מדברי המהר"ל ושאר ספרים, שתיבת 'ליתן' מורה על לשון לזויה וחיבור, כי זה האיש שהיה מחובר להשי"ת בהאי עלמא הוא הגבר אשר יזכה לידבק בו גם לעתיד לבוא.

תשמיעני ששון ושמחה

דרבנים ועצות כיצד לזכות לשמחה

שמחה הינה המצוה הקשה ביותר

מצוות השמחה בחג הינה מצווה מן התורה, ובהשקפה ראשונה אף נראית כמצוה קלה ביותר, אלא שהאמת אינו כן כלל וכלל, ולעולם עבודת השמחה היא מן העבודות הקשות שבמקדש, כפי ששגור בפי העולם בשם הגאון מוילנא זי"ע, שהתבטא כי מכל המצוות הנוהגות בחג הסוכות המצוה הקשה ביותר הוא מצוות השמחה [כז].

זאת משום שקשה עד למאד להיות שרוי בשמחה שבע ימים רצופים בלא היסח הדעת ובלא הפסק כלל, הלא כמה וכמה עניינים ישנם בעולם שמונעים את השמחה ומבלבלים את הדעת, חיי האדם רצופים בכל מיני צער ועגמת נפש שמטריפים את דעתו ומרחיקים את השמחה ממנו והלאה, ובפרט כהיום הזה אשר כל לבב דוי וכל ראש לחלי, לכל אחד ישנם דאגות על ראשו, טרדות הפרנסה ועול חינוך הבנים, זה בכה וזה בכה, וקשה מאד לצמצם את המחשבות המצערות ולהיות בשמחה.

(כז) ויצוין שזקני הגאון הצדיק רבי לוי רבינובין זצוק"ל – בעל מחבר הספר הנפלא 'מעדני השולחן', כאשר שמע את המימרא הזאת תמה על כך ביותר, וכי איך אפשר שלא להיות בשמחה, הלא כל רגע ורגע שאדם יושב בתוך הסוכה הוא מקיים בזה עוד מצוה, ונמצא שבמשך ימי החג מתקבצים ביד האדם המוני מצוות, רק הידיעה על כך מעוררת את האדם לשמחה עצומה וחדוה עילאה.

אך אף על פי כן, החיוב להיות בשמחה נותר בעינו ולא ישתנה לעולם, הציווי של "ושמחת בחגך - והיית אך שמח" (דברים טז, יד-טו) חל על כל אחד ואחד ישראל בכל מצב ובכל תנאי, בין אם רוצה בכך ובין אם לאו, גם בשעה שלא כל העניינים מתנהלים למישרים וכפי השורה. 'והיית אך שמח', אך - לשון מיעוט הוא, כלומר, אפילו בשעה שאתה נמצא במצב של מיעוט וחסרון, גם אז עליך להיות בשמחה[כח].

מצוות צריכות הכנה

אך את זאת עלינו לדעת, כי בהכנה נכונה ובהתבוננות מבעוד מועד אין כל ספק שאפשר להקל את כובד המשא ולהכניס את השמחה אל תוך בתינו ושכונותינו, ואם עד עתה ידענו שכל המצוות צריכות הכנה, על אחת כמה וכמה שמצוה זו - שהוא מצוה מדאורייתא - בוודאי צריכה הכנה יתירה, הכנה ברוחניות והכנה בגשמיות, כפי שיתבאר להלן בהרחבה.

(כח) בפרשת נח, לאחר שנפתחו ארובות השמים והתחיל המבול, כתוב בתורה (בראשית ז, כג) "וישאר אך נח ואשר איתו בתבה", ומדויק לשון הכתוב 'אך נח' אנו למדים שנח לא ישב שם בשלווה כל כך, שהרי ידוע הכלל של 'אך לשון מיעוט הוא, והמדרש (תנחומא פרשת נח ט) גם מספר לנו מה היה המיעוט של נח, שכל זמן שהותו של נח בתבה היה טרוד לספק את צרכי החיות והבהמות ולטפל בהם כל אחד בזמן שרגיל לכך, עד כדי כך, שביום מן הימים לא הספיק לרצות את הארי כפי כבודו הראוי לו ובשביל זה היכה לו הארי ברגליו, וכלשון רש"י על אתר: "אך נח - היה גונח וכוהה דם מטורח הבהמות והחיות". ועל פי זה יש לפרש את הכתוב 'ושמחת בחגך - והיית אך שמח', דהיינו שהכתוב בא לחייב על מצוות השמחה אפילו בשעה שהאדם נמצא במצב של 'אך' ומיעוט, כי גם כאשר 'והיית אך' כמו נח שהיה מסובל ביסורים עדיין המצוה של שמחה עומדת בתוקפה.

כעין זה ראה ב'פענח רזא' (פרשת אמור) שכתב בזה הלשון: אך בחמשה עשר יום באספכם וגו'... יש לומר 'אך' בלשון גניחה וצער, כענין שדרשו 'וישאר אך נח' שהיה גונח ממה שהכישו הארי, כך כאן מפני שהכל פונים מן השדה וכו', כלומר, שאף על פי שאתה גונח ומצטער בדבר שקשה עליך לצאת מהבית לסוכה בזמן גשמים מכל מקום צא בגיני.

וכשם שכל בר דעת ומחבב את המצוות מסבב בערב חג הסוכות ברחובות העיר ובשווקים לתור אחר אתרוג נאה ומהודר שיהיה בתכלית ההידור והגוי, וכמו שכל אחד מבין לבד שאם לא יקים את סוכתו בערב החג לא יהיה לו היכן לשבת בימי הסוכות, כך גם מחויב כל אחד ואחד לעשות הכנה עוד בטרם יתקדש החג ולהתכונן עד כמה שידו מגעת, בכדי שכאשר יתקדש עלינו החג יוכל לשוב ולשמח במשך שבעת ימים לילה ויום.

הנה איתא בגמרא (פסחים קט.) וכן פסקו הרמב"ם בהלכות יום טוב (ו, יז) והשולחן ערוך (או"ח תקכט, ב): "חייב אדם להיות בהן שמח ומזבז לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו שנאמר (דברים מז) 'ושמחת בחגך' וכו', כיצד, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו, והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא בייין".

חזינן מכאן שהשמחה איננה דבר הבא מאליו, אלא צריך לעשות לזה הכנה דרבה מבעוד מועד, שכן כל הדברים המביאים את השמחה שמנו רבותינו בדבריהם, הם דברים שצריך לקנות אותם עוד בימים שלפני המועד, ורק מי שמרח בערב החג יאכל וישמח בחג, הרי לנו בכיורו ששמחה הוא דבר שצריך הכנה זה זמן וזמנים טובא קודם התקדש החג[כט].

(כט) ראה דיבורים נפלאים שכתב ב'פנים יפות' (ויקרא א, א) בגודל נחיצות וחביבות עניין ההכנה למצוה, וזה לשונו: כבר פירשנו ענינו בפ' (שמות יט, יא) 'זהו נכונים ליום השלישי' שכל מצוה צריכה הכנה, כמ"ש חז"ל (אבות ב, יב) 'התקן עצמך ללמוד תורה, ועל ידי זה נעשה כלי מוכן לקבל אור התורה והמצות, ומטעם זה אמרו חז"ל (ביצה טז.) 'הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו שאמר הקדוש ברוך הוא למשה מתנה טובה יש לי בבית גנוי לך והודיעם', והוא אור של שבת הגנוז ואי אפשר לקבל האור מבלתי הכנה, שעל ידי ההכנה נעשה כלי לקבל.

וכן אמרו במשנה (אבות ג, יד) 'חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה, חבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה', דהיינו שמתוך כך שמודיע להם בתחילה נעשה חבה יתירה שיכולין לקבל את האור, ומזה למדו לכל מקבל מתנה וזהו שאמרו (שם ב, יב) 'התקן עצמך

מרחיבה דעתו של אדם

ראשית כל צריך לדעת דברים פשוטים בתכלית הפשטות, שכדאי ורצוי מאד להסיר ולסלק את הסיבות המונעות את השמחה, ואחד הדברים שעלולים מאד להטריד את מנוחת האדם וממילא להשביט את שמחתו, הם חסרון התנאים הגשמיים בתוך הסוכה, כגון שהסוכה קטנה מדי ואינו נח כל כך לשהות בתוכה, או שאין לו בתוך הסוכה את כל דברי הצמרכויותיו השונים וכל כיוצא בזה.

ולכן, עוד בימים שלפני חג הסוכות צריך האדם לעשות כל מיני השתדלות וכל מצדקי שבעולם בכדי שתהיה סוכתו מרווחת ככל הניתן, ושיכין את כל הצמרכויותיו בסוכה שלא יהיה צריך למרוח ולבקש אחריהם עד שתופרע שלוותו ותתקלקל שמחתו, כמובן שכל אחד כפום דרגה דיליה וכפי מסת ידו אשר ברכו ה', והנסיון מוכיח, שהכנה נכונה מבעוד מועד מונעת הרבה עגמת נפש וצער, וכמו שבארבעת המינים אין מי שיחסוך או יקמץ בממון כך גם כאן אין לחסוך בהוצאות, ואף הוצאות הרווחת הסוכה נכללות בגדר צרכי מצוה.

כמו כן בימי החג עצמם, ישתדל לנוח כפי הצורך ולאכול כדי שבעו, שלא יהיה עייף או רעב, או כל כיוצא בזה, ולמרות שהם נראים כעניינים זוטרים ושל מה בכך, אבל האמת תורה דרכה כי בשעה שהאדם אינו שבע או שהוא עייף הרי הוא נוטה ביותר לכעס ורוגז וממילא אינו יכול לשמוח כראוי, והדבר הראשון שצריך לעשות הוא לספק לגוף את כל הצמרכויותיו, היות שהגוף הוא המונע הראשון והמפריע הגדול ביותר לשמחה, ואם נסלק את המפריע הגדול הזה נוכל להמשיך הלאה בעבודת השמחה על ידי התעלות אמתית והתבוננות פנימית כדת של תורה.

וכו' שאינה ירושה לך, כי כמו שקבלו אבותינו את התורה על ידי הכנתם, כמו כן צריך כל אדם לעשות הכנה לקבל חלקו בתורה.

די לנו בנסיונות ובהפרעות שהיצר הרע מנסה להערים עלינו בעצם ימי החג, בכל מיני תחבולות ותכסיסים הידועים רק לו, בכדי להשבית לנו את שמחת היום טוב, איננו צריכים להוסיף עוד מניעות מאתנו, כל מה שאפשר למנוע מבעוד מועד צריך למנוע.

היש תיך מתוק מזה!?

עתה נבא לעסוק בדרכי וקנייני השמחה באופן המועיל, יסוד היסודות ועיקר העיקרים, הוא ידיעת החיוב, דהיינו שידע האדם על נכון שישנו חיוב גמור מן התורה להיות בשמחה בימים האלה, ואין אנו יכולים לסמט מזה ימין או שמאל, וכידוע, שכאשר האדם נחוש בדעתו על איזה דבר שזהו חיוב גמור, אזי הוא כבר מוצא את הדרך כיצד להגיע לידי כך, כמו כל הצרכים ההכרחיים שעצם הידיעה שהוא חייב להשיג אותם גורם לאדם להשיגם באמת.

והאמת הוא, שאם יעצור האדם להתבונן בתוך תוכו, תיכף יראה שלא חסרים לו סיבות לשמחה, עוד הרבה יותר מן הדברים המשביתים את השמחה, והדברים פשוטים עד למאד, הלא זכינו לעבור את השנה הקודמת בסיעתא דשמיא, זכינו לראות בו ברכה בעמלנו ונחת מצאצאינו, כמה רחמים וחסדים נגלים ראינו במשך כל הימים, כל יום ויום הוא חסד בפני עצמו.

ולא זו בלבד, אלא שעוד הוסיף הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו, והעניק לנו במתנה גמורה את ימי הרחמים והסליחות, ראש השנה ויום הכפורים, למחול על כל עוונותינו ולכפר על כל מה שפגמנו במשך השנה העברה, ואילו לא הימים האלה כיצד היינו נראים זה עתה.

על כל אלה עוד הרחיב ה' לנו זה עתה וזיכה אותנו בימים הנפלאים האלה, ימי חג הסוכות זמן שמחתנו, לשוש ולשמחה בו באהבה ותענוגים, 'ושמחתם לפני ה'', הלא כל מהות הימים האלה הוא שמחה וששון, הקב"ה בכבודו ובעצמו מכנים אותנו לחסות בצל כנפיו בתוך הסוכה הקדושה, ואף נותן לנו את המצוה החביבה

של ארבעת המינים הנחמדים למראה ומשובבים עין ונפש, כדכתב בספר החינוך (מצוה שכד) "ידוע מצד הטבע כי ארבעה המינין כולם משמחי לב רואיהם" [ל].

הסוכה הוא הרי 'צלא דמהימנותא', זאת אומרת שאנו נכנסים להסתופף בצל הסוכה כתינוק קטן שטומן את עצמו תחת סינורה של אמו ומתרפק באהבתה, כפי הנודע מן הזוהר הק' (ח"ג קג): שהסוכה היא בבחינת 'אימא עילאה' [לא], וכדרך שהיה הרה"ק הרבי ר' בונים מפרשיסחא זי"ע מפליג בגודל החביבות שמתגלה בחג הסוכות, והיה אומר שמצוות סוכה היא המצוה היחידה שהמקיים אותה נכנס אל תוכה כמו שהוא, אפילו עם הזוהמא שעל מעלי רגלו.

בהתבונן בכל אלו הדברים הנפלאים היאך לא נשמח, כמה נחמד הוא לשונו של ה'פלא יועץ' (ערך סוכה) שמזרז אותנו להתבונן ולדעת עד כמה יש לנו לשמוח בימים האלה, וזה לשונו: "כאשר החי יתן אל לבו מה אנו ומה חיינו ומה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו, אשר בחר בנו יוצרנו ולא זו מחכבנו, וחיבה יתירה נודעת לנו עד אין חקר, ועד מקום שאין יד שכלנו מגעת, ומעט אשר עינינו הן הרואות שיעצנו בעצה טובה ונתן לנו ראש השנה ויום הכפורים לכפר בהם עוונותינו, ואהבתו וחמלתו כאב את בן ירצה, רצה לשמחנו מיגוננו ומצערנו

(ל) ומדברי החינוך האלו יש לנו להתעורר מאד שלא לבוא חלילה לכלל כעס ורוגז על ידי ארבעת המינים, אשר כידוע ישנם הרבה מאד נסיונות בזה, ואפילו אם לא עלה בידינו למצוא את אותו האתרוג ממש אליו השתוקקנו, או שמא נפסלו המינים בטעות על ידי אחד מבני הבית שלא אחז בהם בזהירות הראוי, אף על פי כן מחויבים להתגבר על הטבעים הרעים המושכים את האדם לעצבות ורוגז, שהלא כל הענין של ארבע המינים – כפי שמבאר בספר החינוך – הוא רק בכדי להביא את האדם לידי שמחת הבורא, אבל אם חלילה בא מזה לכלל כעס ורוגז אזי הפסיד את עיקר התכלית של ד' מינים.

(לא) ראה הלשון ב'מאור ושמשי' (רמזי יום א' של סוכות ד"ה ואברהם זקן): והסוכה עילאה שהיא 'אימא עילאה' תהא מסככת עליהם ומשפיעה אליהם כל טוב, כמאמר הכתוב (דברים כב, ו) 'זהאם רבצת על האפרחים או על הביצים, שרומז לאימא עילאה שרובצת על אפרוחין דילה.

שנצטערנו בימי התשובה ונתן לנו תכף את חג הסוכות, וצונו לשמוח ו[עוד] קובע לנו שכר טוב על שמחתנו, היש חיד מתוק מזה?!"

שמחה בכל מידי דמשמחו

אולם גם מי שמשתדל מאד להיות בשמחה ועדיין עולה לו בקושי, גם אז לא יתיימש כלל, אלא יעשה פעולות חיצוניות לעורר את השמחה, וכמו שהבאנו לעיל מדברי הגמרא והפוסקים שגם הם חייבו לאכול בשר ויין ולחלק מיני מתיקה לילדים הקטנים בימי המועד, וכל זה נועד רק בכדי לעורר את השמחה ולקרבה אל נפש האדם, ובדרך זו יתבונן האדם אלו דברים מביאים אותו לידי שמחה וישתדל לעורר את השמחה אצלו על ידי הדברים האלה.

וכפי שכתב השל"ה (מסכת סוכה פרק נר מצוה אות נח) בשם ה'יראים' (סימן תכו), וזה לשונו: "למדנו מכאן, שכל שמחה הראויה, וכל דבר שמחה המשמחו, חייב אדם לעשות ברגל, בכל דבר שלבבו מוצא שמחה וקורת רוח, כאכילה ושתיה וטיול, וכל דבר ששמחה היא לו, חייב אדם לעשות. וכשם שחייב לשמוח בעצמו, כך חייב לשמח בנו ובנותיו ובני ביתו, שנאמר (דברים טו, יד) 'ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך'".

בספר החינוך כתב, ששמחת בית השואבה שהיו עושים בבית המקדש הייתה בכדי לחולל שמחה ולרומם את הלב, ומכאן עצה נפלאה לכל אחד ואחד שמשתוקק לעורר את השמחה בקרבו, לקחת חלק במעמדים שנערכים בהיכלי הקודש וזכר לשמחת בית השואבה, ומתוך הריקודין של מצוה והשמחה הגדולה יתעורר ויתלהב לבו לשמחה של מצוה, אלא שיחד עם זאת צריך זהירות גדולה שלא יישאר רק עם השמחה החיצונית בלבד, אלא ימשיך את השמחה אל תוך תוכו פנימה כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו.

כמו שהרמב"ם (הלכות שופר וסוכה ולולב פ"ח) תיאר את השמחה הגדולה "והיאך היתה שמחה זו, החליל מכה ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלותים וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו, ומי שיודע בפה בפה, ורוקדין

ומספקין ומטפחין ומפוזין ומכרכרין כל אחד ואחד כמו שיודע ואומרים דברי שיר ותושבחות" [לב].

אני משמח את שלך

עוד עצה נפלאה מאד להגיע לכלל שמחה, הוא על ידי שישמח וירנין את לב העניים והאביונים ושאר כל האנשים אשר לא שפר עליהם גורלם, אשר מלבד החיוב הגמור שיש בזה, כדכתב הרמב"ם (פרק ו הלכה יח) שמי שאינו משמח את העניים בחג אינו מקיים שמחת יום טוב כלל וכלל אלא שמחת כריסו בלבד, ומלבד מה שמשמח את לב הנדכאים, זוכה גם הוא בעצמו לשמחה בשמחה של מצוה ובשמחת אמת.

מקרא מפורש הוא זה, דכתיב (דברים טו, יא) "ושמחת לפני ה' אלקיך אתה ובנך וכו' והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך", וביאר שם רש"י, מדוע כללה

(לב) אך על כולנה אין לנו לשכוח שהשמחה האמתית נמצאת בתוך התורה הקדושה, כנודע שאין שמחה כשמחת התורה, וכדכתיב בתהלים (ט, ט) 'פקודי ה' ישרים משמחי לב', והדברים פשוטים עד למאד, וכדאי לציין למה שכתב ב'שואגת אריה' (סימן סט) שעל ידי תלמוד תורה יוצאים ידי חובת שמחת יום טוב.

וראה גם מה שכתב ב'מנורת המאור' (פרק ה) בענין זה וזה לשונו: שבתות וימים טובים, אף על פי שחייב אדם לאכול בהם ולשתות, צריך גם כן לתלמוד תורה בהם ולשקוד על בתי כנסיות ועל בתי מדרשות, ולא ישב בטל. שאין לך עונג ולא שמחה יותר מתלמוד תורה, שנאמר 'תורת ה' תמימה משיבת נפש', עדות ה' נאמנה מחכימת פתי, פקודי ה' ישרים משמחי לב, מצות ה' ברה מאירת עינים, יראת ה' טהורה עומדת לעד, משפטי ה' אמת צדקו יחדו, הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים'.

כמו כן ראה בשל"ה הק' (מסכת סוכה פרק נר מצוה מט) וזה לשונו: מכל הלין למדנו, שלא נתנו שבתות וימים טובים לישראל, אלא לשמחה בהם שמחת תורה, כל אחד לפי מה שהוא, אם בעלי מקרא - מקרא, אם בעלי משנה - משנה וכו', או ישמעו הדרשה מפי חכם הדורש להם מענינו של יום, דברי פסח בפסח וכו', בצירוף הזכרת הניסים שעשה לנו השם יתברך בימים ההם.

התורה את שמחת בנו ובתו יחד עם הגר והיתום, אלא כתב רש"י בשם רבותינו ז"ל (פסיקתא דרב כהנא פיסקא י) שדבר זה בא הכתוב להשמיענו: "אם אתה משמח את שלי, אני משמח את שלך".

וכתב בספר 'נועם מגדים' (פרשת אמור), שעיקר השמחה ביום טוב הוא על ידי שמשמח את העניים והאביונים, על פי זה ביאר את הכתוב (ויקרא כג, ד) "אלה מועדי ה' מקראי קדש - אשר תקראו אותם", כלומר, אימתי יהיו המועדים מקראי קודש, כאשר 'תקראו אותם' - את העניים והאביונים לסעוד על שולחנכם, ואמר הכתוב 'אלה מועדי' כי זהו עיקר המועד והיום טוב, וכלשון קדשו: "כי עיקר שמחת המועד בא על ידי הזמנת עניים ואביונים לשולחנו".

וישמחו בך כל מבקשיך

אך עיקר העיקרים אסור לנו לשכוח את חובת התפילה, על כל פרט ופרט צריך לבקש ולהתפלל לפני השי"ת, וגם על עניין זה צריך לשפוך שיח ערב לפני השי"ת, שיזכנו לעשות רצונו בלבב שלם לשיש ולשמח בשמחת הרגל כמו שציוונו בתורת קדשו, ונוכה להמשיך את השפעת השמחה לכל ימות השנה לעבדו בשמחה ובלבב שלם.

וזהו אכן מה שאנו מבקשים בתפלת החג: "והשיאנו ה' אלקינו את ברכת מועדיך, לחיים ולשלום, לשמחה ולששון, כאשר רצית ואמרת לברכנו. קדשנו במצותיך, ותן חלקנו בתורתך, שבענו ממנו, ושמחנו בישועתך, וטהר לבנו לעבדך באמת, והנחילנו ה' אלקינו בשמחה ובששון מועדי קדשך וישמחו בך ישראל מקדשי שמך", ויעזרנו הבורא יתברך שמו שאכן נזכה לזה בתכלית השלמות.

ישמעו עינים וישמחו

המחזיק את עצמו בענינות זוכה לשמחה של מצוה

תכלית ענוה שמחה וגיאות עיצבון

הרבה מן הקשיים והנסיונות שעוברים האנשים בעולם הזה, מקורם נובע ממדת הגאווה שמפעפת בקרבם ולא נותנת להם מנוח, וההסבר לכך הוא פשוט ביותר, כי הבעל גאווה מדמה בעיניו שכל העולם מגיע לו וכולם צריכים לפעול על פי דעתו והבנתו, וכאשר אין הדברים מתנהלים לפי הסדר שהוא חושב, מיד הוא נשבר ונופל לעצבות ומרה שחורה, ואפילו אם פעם אחת יהיה אכן כפי רצונו גם אז לא יהיה שבע רצון לגמרי, שהרי תמיד יהיו כמה פרטים שלא יעלו בקנה אחד עם חלומותיו, כמו כן מוצא תמיד הבעל גאווה חסרונות אצל הזולת, כמובן שחוזן ממנו אין עוד אדם השלם בארץ.

מה שאין כן מי שזכה לחיות עם מדת ההכנעה, רוחו שפלה ודעתו נמוכה, לעולם אינו חושב שהכל שייך לו, ולעולם לא יאמר לאנשים אחרים קבלו את דעתי, כמו כן אינו סובר שהכל צריך להתנהל לפי הבנתו, וממילא לא תחלוש דעתו בשעה שאין העניינים מתנהלים לפי רוחו, אדרבה, כל דבר טוב שיפול בחלקו ישמח ביותר שברוך ה' זכה לזה, כך מתנהלים ימי חיותו של הנכנע על מי מנוחות ותמיד שורה עליו רוח של שמחה וחיות, וזה חלקו מכל עמלו.

ה'חובות הלכות' ב'שער הכניעה' (פרק י) מאריך לחשב בששה אופנים את שכרו של האיש הנכנע כנגד הפסדו של המתגאה, בתוך הדברים הוא מסביר שהאיש המתגאה לעולם לא יהיה לו כל צרכו, היות שלפי דעתו צריך להיות לו הרבה יותר, בעוד שהאיש הנכנע מסתפק תמיד במועט, לובש את מה שהשיגה ידו לרכוש ואוכל את מזונו שחננו השי"ת ואין לו תרעומת על שום בריה שבעולם,

ועל כגון דא אמר החכם מכל אדם (משלי יג, כה), "צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר".

כמו כן, לגודל גאוותו לא יוכל הגאה לשאת את צער המקרים הרעים שעוברים על ראשו מזמן לזמן, ועל כל פגע קטן שיתרחש עמו תישבר רוחו מיד ולא ימצא מנוח לנפשו, מה שאין כן הנכנע, כאשר יפקדו אותו מכאובים וייסורים, גם אז יכאב בדומיה ויקבל עליו את הדין באהבה. וממשיך שם ה'חובות הלכבות' לבאר בטוב טעם ודעת את מגרעותיו של הבעל גאה ומעלותיו של האיש השפל ומכפיף את ראשו כאגמון.

תועבת ה' כל גבה לב

אמור מעתה, שעבודת האיש הישראלי בחג הסוכות הוא לשבר את הגאווה הסרוחה ואת היוהרה המאוסה, להתנהג יותר בעניויות ובשפלות הרוח, וזאת מכיוון שחג הסוכות הוא הרי 'זמן שמחתינו', ומצויים אנו בימים האלה לשוב ולשמוח בשמחה של מצוה, ומאחר שכבר נודע לנו שהבעל גאווה לעולם לא יוכל להיות בשמחה, תמיד יצטער על דבר זה או אחר, ולעולם ימצא איזה חסרון בשני, ואם חפץ האיש לשמוח בשמחת החג מוכרח שיהיה מקודם ענו ושפל ברך.

וביותר צריך להיזהר שלא להיות דל גאה בשעה שנכנס אל תוך הסוכה המקודשת בכל מיני קדושות, שהרי הסוכה מכונה 'צילא דמהימנותא' (ראה בווה"ק חלק ג, קד.) והוא מקום השראת השכינה הקדושה, כנודע מכל הספרים הקדושים שהאריכו לבאר את שמות הקודש הנרמזים אפילו בדפנותיה ובקרשיה (ראה בהרחבה במאמר 'תכאינה בהיכל מלך').

וביצד זה יהין להיכנס אל הסוכה עם גאוותו הסרוחה, הלא השכינה הקדושה מצוות ואומרת (סוטה ה.) "כל אדם שיש בו גסות הרוח - אמר הקדוש ברוך הוא: אין אני והוא יכולין לדור בעולם", הקב"ה כביכול אינו יכול להימצא בכפיפה אחת יחד עם אותו גאה וגס הרוח, ואם בכל זאת נכנס הבעל גאווה אל

תוך הסוכה נמצא כביכול דוחק את רגלי השכינה, כי אין הקב"ה חפץ להשרות שכינתו באותו מקום.

ולא זו בלבד, אלא לפי מה שביארנו לעיל, שהאיש הגאה נוטה תמיד לעצבות ומרה שחורה, ואילו השכינה הקדושה אינה שורה מתוך עצבות אלא מתוך שמחה של מצוה (שבת ל:). כמו שנאמר (דה"י א טז, כז) "עזו וחדוה במקומו", הרי לך עוד טעם מדוע צריך להתגבר בימי הסוכות על מדת הגאות וגסות הרוח ולבערה מן הלב כליל, כי כאשר האיש הגאה נכנס אל תוך הסוכה והוא שרוי בעצבות, הרי הוא כביכול מסלק את השראת השכינה מתוך הסוכה, שהרי אין השכינה שורה במקום של עצבות.

והיית אך - שמח

הא למדת, שבכדי להשיג כראוי את השפעות הקדושה המפכים בימים האלה, מחויב האיש הישראלי קודם כל להכניע את רוחו הגבוהה, רק אז, כאשר יתנהג באמת בשפלות הרוח ובעניויות, או אז יזכה להשיג את האורות הנפלאים של החג הגדול והקדוש הזה, ויזכה לשוב ולשמוח לפני ה' אלוֹקינו בשמחה של מצוה, למלא את אסמיו בהשפעות הגדולות והאורות הנפלאים הנשפעים בימים האלה כאשר הנחלים, וכל המתנהג כן מעשיו מרוצים לפני המקום ברוך הוא, בפרט באותה שעה שנכנס אל תוך הסוכה לקיים את המצוה כדבעי, בבחינת ישראל אשר כך אתפאר.

דבר זה מדויק מאד בפסוקים (דברים טז, יד) "ושמחת בחגך - והיית אך שמח", שהלא ידוע הכלל שכל מקום שנאמר בתורה הלשון 'אך' הרי זה בא למעט איזה דבר (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ז), ומבאר בספר 'שמח ישראל' (פרשת האזינו - מד), שדבר זה נתכוון הכתוב להשמיענו באומרו 'והיית אך שמח', כלומר, רק מי שמכניע את גאוותו וממעט את עצמו להיות בדרגה של 'אך', הוא זה שיזכה להיות בשמחה ובטוב לבב, כשמעתה ייקרא הכתוב באופן הזה, 'והיית אך - שמח', כאשר תהיה בבחינת 'אך' או אז תהיה שמח.

מה מאד יתאמו הדברים עם מאמרו הנודע של הרה"ק מקאצק זי"ע (מוכא בספר אמת ואמונה), שאמר כי העניין של מצוות סוכה הוא ביטול, דהיינו שיבטל האדם את עצמו בכל ענייניו אל השי"ת^[לג]. ואפשר לרמז בכוננתו, שהיות והסוכה הוא עניין של שמחה והשראת השכינה, ואם יכנס אל הסוכה ברגל גאווה ובעצבות תמהר השכינה להסתלק משם ח"ו, לפיכך צריך האדם תחילה לבטל את עצמו מכול וכול, ורק אז יוכל להיכנס אל תוך הסוכה הקדושה ולהתבשם מן האור המופלא רום מעלה.

ואפשר להוסיף עוד ולומר מעמא במילתא, שזהו העניין שסוכות חל מיד אחרי הימים הנוראים, ראש השנה ויום הכפורים, שכן שבמשך ימי הרחמים והסליחות שב האדם בתשובה שלימה על כל חטאיו ומבטל את עצמו אל השי"ת עד עפר, ולכן מיד אחר כך, בעודו שרוי בתוך הביטול והאפסיות שלו עצמו, הרי הוא נכנס אל תוך חג הסוכות זמן שמחתינו ולתוך הסוכה הקדושה וראוי להשראת השכינה ולשמחה שלא מעלמא הדין.

לב חכם לימינו

ונסיים באמרה נפלאה שמוכאת בספרים הקדושים על הפסוק (קהלת י, ב) "לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו"^[לד], וביארו שהכתוב רמז כאן את המידה שבו נבחן האדם אם חכמה שוכנת בקרבו או שמא הכסילות, שכן לפי סדר האלפא ביתא האותיות של ימין 'לב' הם 'אך' - מיעוט, ואילו לשמאלו של 'לב'

(לג) והוסיף הרה"ק מקאצק זי"ע, שזהו הטעם במצטער שפטור מן הסוכה, היות שאם היה מבטל את עצמו אל השי"ת כליל, לא היה בו שום ישות עצמית ולא היה מרגיש בצער כלשהוא, ומאחר שאנו רואים שאדם זה מרגיש בגופו שום צער, הרי זה מוכיח עליו שעדיין לא ביטל את עצמו כל צרכו אל הקב"ה ואין לו שום שייכות אל הסוכה הקדושה ופטור הימנה, שהלא כל עניין הסוכה הוא ביטול היש וזה עדיין לא הגיע לכך.

(לד) בספר 'נועם מגדים' הביאו בשם הגאון מוהרי"מ זכרוננו לברכה, ובספר 'פרדס יוסף' הביאו בשם ספר 'חות יאיר' מבעל האור החדש.

נמצאים האותיות 'גם' - ריבוי, ובאלו המידות ניכר האדם האם חכם הוא או להיפך, כי מדתו של החכם הוא להיות בשפלות ובכחינת 'אך', כמו האותיות שהם לימין 'לב', מה שאין כן הכסיל דרכו להתגדל ולהתפאר בכחינת 'גם', כדוגמת האותיות שהם לשמאל 'לב'.

בן יזכנו הקב"ה להשיג את מדת הענוה כראוי, לידע ולהכיר כי אנו בטלים ומבוטלים כלפי קודשא בריך הוא ושכינתיה, וכמדתם של האבות הקדושים, אברהם אבינו שאמר (בראשית יח, כז) "ואנוכי עפר ואפר" ויעקב אבינו שאמר (שם לב, יא) "קמונתי מכל החסדים", וכאשר נתנהג במדה זו נזכה שישרה הקב"ה את שכינתו עלינו וידור יחד עמנו בתוך הסוכה הקדושה, ובזכות זה נזכה לשמחה של מצוה ולקבל את פני האושפיון קדישין עילאין שיבואו לשכון יחד עמנו בצל קורתנו, וכלשונו המהור של ה'שפת אמת' (סוכות תרס"ד), "ולפי שענוים זוכין להשראת השכינה, כמו שנאמר (ישעיהו נז, טו) 'אשכון את דכא', לכן הם שמחים דהשמחה במעונו'^[לה].

(לה) הא לך דברי ה'שפת אמת' בשלמותם, וזה לשונו: אחר יום הכיפורים חג הסוכות, דכתיב (ישעיהו כט, יט) 'ויספו ענוים בה' שמחה', רומז לחג האסיף שזכו בני ישראל לבחינת ענוה ביום הכיפורים במצות ועניתם. והוא בחינת משה רבנו ע"ה ענוה גדולה מכולם. בראש השנה בחינת יראה ויום כיפור בחינת ענוה, דכתיב (משלי כב, ד) 'עקב ענוה יראת ה' - יראה מביא לידי ענוה. ואמרו חז"ל בגסות אמר הקדוש ברוך הוא אין אני והוא יכולין לדור. אם כן בסוכות שזוכין בני ישראל למצות סוכה דחל שם שמים על הסוכה ואומרים אני והו. וכמו שאין הקדוש ברוך הוא דר עם גסי הרוח כמו כן ענוים צריכין דירה מיוחדת. ומשה רבנו ע"ה עניו מכל אדם כו' על פני האדמה ולכן נתעלה לשמים שלא היה יכול לדור למטה. מעין זה בני ישראל עניו ארץ יותר מכל האומות וצריכין סוכה ודירה מיוחדת להיות מובדלים מגסי הרוח. ולפי שענוים זוכין להשראת השכינה, כמו שנאמר (ישעיהו נז, טו) 'אשכון את דכא', לכן הם שמחים דהשמחה במעונו.

על טובותיך שבכל עת

יתבותיך בכל המזב שמשפיע עלינו הקב"ה מאוצר מתנת
חנם ולא בחסדונות

הרגשת מחסור מרחקת את השמחה

כאשר באים לדבר על גודל מעלת העובד את השי"ת מתוך שמחה, צריכים קודם כל לדעת ולהכיר היטב את הסיבות אשר גורמים לאדם שלא להיות בשמחה, כי רק כאשר נעמוד היטב ונכיר את מפסידי השמחה, או אז נוכל בסיעתא דשמיא גם לבקש עצות נכונות בכדי להתגבר עליהם ולעלות על דרך המלך העולה בית ק-ל.

ואפשר לומר, שהסיבה המרכזית המונעת את האדם מן השמחה, הוא הרגשת המחסור שמכלה כל חלקה טובה בנפש האדם, דהיינו שהאדם מסתובב עם הרגשה שחסר לו כל מיני דברים שהיה רוצה להשיג אך לא הצליח, בין אם זה בדברים הנוגעים בגוף ובנפש ובין אם זה בממון ובמעש, וכגון שפרנסתו מצויה לו אך בדוחק וצמצום ולא בשפע כל כך כפי שהיה רוצה שיהיה, או שבניו אינם מוצלחים כל כך ואינם עולים בקנה אחד עם שאיפותיו, או שמא אין לו את המשורה ואת המעמד אותו הוא חושק.

ובל אלו הדברים אלו שמנינו כאן, המה רק דוגמאות ספורות מן הסיבות שגורמות לאדם להרגיש מחסור, ואפשר לומר שהם מן הדברים שאין להם שיעור, כל אחד יודע היטב כמה דברים אמורים, וכל אחד עם העניינים והסיבות שגורמות לו להרגיש מחסור כלשהו, ואין לך אדם בעולם הזה שיש לו את כל תאוותו בידו, כל אחד יש לו מחסור בדבר אחר, אם זה ברוחניות ואם זה בגשמיות.

הצד השווה של כל ההרגשות האלו, שדרכם לילך ולהזיק את הנושא אותם בקרבם, וגורמים לו עגמת נפש וצער מרובה, ומוכן מאליו שככל שהאדם מתעצב יותר אזי הולכת השמחה ומתרחקת ממנו והלאה, ומפסיד את כל המעלות האמורות כמי שעובד את השי"ת מתוך שמחה ונחת, ואפילו אם ישתדל בכל כוחו לעבוד את השי"ת, עדיין אינו מגיע כלל למעלת העובד את ה' בשמחה, שהעובד מתוך שמחה זוכה לאלף ידות יותר ממי שאינו עושה בשמחה.

בדרך שכתב בספר התניא (ליקוטי אמרים פרק כו) שכן הוא גם מסדר העולם, שכאשר שני אנשים מתאבקים זה בזה, ואחד מהם שרוי בעצבות ורפיון רוח ואילו השני בשמחה ובטוב לבב, אזי ללא שום ספק יד האיש השמח תהיה על העליונה - אפילו אם הוא החלש יותר, כי מי ששרוי בעצבות נעשה עצלן ומאבד את כל החשק להתגבר במלחמה, עד שאינו מוציא את כוחותיו האמתיים מן הכח אל הפועל.

ממשיך בעל התניא, שכך ממש הוא הסדר בכל אחד ואחד מישראל בנוגע למלחמת היצר שלו, שהרי כל מהלך החיים שלנו הוא מלחמה אחת גדולה בין הנשמה הישראלית - חלק אלוקי ממעל - שרוצה לעשות את רצון אבינו שבשמים, לבין היצר הרע וכל גונדא דיליה, שכל תכליתם להכשיל את האדם בחמאים עוונות ופשעים, והדרך היחידה להתגבר על היצר הרע הוא רק כאשר הוא שרוי בשמחה תמיד, כי רק על ידי שמחה נעשה זריז במלחמתו וזוכה להכניע את יצרו הרע.

כי ממך הכל ומידך נתנו לך [לז]

והעצה היחידה להינצל מן העצבות והצער שמסתבכים על ידי מחשבות אלו, הוא רק על ידי שהאדם ישנה את כל מהלך מחשבתו מן הקצה אל

(לז) לשון הנביא בדברי הימים (א כט, יד) ושם נאמר: 'וכי מי אני ומי עמי כי נעצר כח להתגבר כזאת כי ממך הכל ומידך נתת לי'. ופירש שם רש"י: 'וכי מי אני ומי עמי

הקצה. כלומר, אם עד עתה התבונן בעיקר בדברים שחסרים לו, ומכח זה נפל לעצבות ומרה שחורה, אזי מכאן ואילך יסתכל יותר על הדברים שכן זכה להם, ואם אכן יפקח את עיניו להתבונן בכל הטובות שזכה להם מיום היוולדו ועד הנה, יראה שהם לאין שיעור ולאין ערוך ממה שחסר לו, ועל ידי התבוננות זה יבוא להתרוממות הרוח ושמחת הנפש. ודבר זה אינו תלוי אלא באדם עצמו, שאם יחפוץ באמת לשנות את הסתכלותו ומבטו על מהלך החיים או אז יזכה לשמחה אמיתית.

ויסוד הדבר שאנשים נוטים להסתכל יותר על חסרונותיהם ולא על מעלותיהם, הוא מחמת מחשבת פסול שרווחת בקרב הבריות, והוא ההנחה הפשוטה אצל האדם שכל חללי דעלמא מגיע לו מן הדין, פרנסה, נחת, בריות גופא ונהורא מעליא, בית ודירה נאה וכו' וכו', כביכול מחויב הקב"ה לספק לו את כל מה שרק העלה על קצה דעתו, וכאשר אחד מן הדברים האלו אינם בשלמות כל כך, מרגיש כאילו דבר זה נגזל ממנו בכח, מעיקר הדין מגיע לו אותו הדבר בתכלית השלמות אלא שלאונסו ניטל ממנו, וממילא אין זה פלא שנופל לעצבות, וכי מי לא יתעצב אל ליבו כאשר גוזלים ממנו את מה שמגיע לו ביושר.

אבל אם האדם יודע שכל מה שיש לו אינו אלא מתנה גמורה מאת הקב"ה, מתנת חינם, ולעולם אין הקב"ה מחויב לתת כלום, וכל מה שיש לו בידו הוא רק במתנה וחסד של חינם, אזי שמח על כל פרט ופרט שזיכה אותו הקב"ה מאוצרו המנוצר, ועל כל מה שמקבל אינו מפסיק להודות ולהלל להשי"ת על רוב טובו וחסדו שהפליא לעשות עמו, וממילא מתחיל להתבונן בעיקר כמה שיש בידו והחסרונות אין להם משמעות כל כך.

כי נעצר כח להתנדב - שדחקנו עצמנו להתנדב כל כך בזאת הנדבה ולא משלנו אלא ממוך הכל וחלקת לנו מעט. ומידך נתנו לך - ומה שנתת לנו מידך נתנו לך מקצת. עד כאן לשון רש"י. ומכאן נראה שלעולם אין לנו שום מקום להתלונן כלפי שמיא ח"ו, כי כל מה שיש לנו מגיע רק מכוחו הגדול והקדוש, ואפילו אותו מעט שאנו כבר עושים בעבורו גם זה הוא רק בכוחו הגדול ולא מכוחנו כלל, ונמצא שהקב"ה אינו חייב לנו כלום.

ודבר זה אנו צריכים להשריש היטב בליבנו, שהקב"ה הוא הוא הנותן ואנו המקבלים, ולא להיפך ח"ו, ואם כי לפעמים מדמה האדם בדעתו שהוא זה שנותן להקב"ה, וחושב לעצמו, הנה אני משתדל תמיד לעבוד את בוראי באמת ובתמים, הנני עורך את תפילותי כדת וכראוי, מתאמץ בכל מאודי להגות בתורת ה' צבקות ולקבוע עתים לתורה ותעודה מתוך מסירות והקרבה, ולבסוף חסר לי דברים כאלו ואחרים, ואין זה מן המידה כלל וכלל, כי אני נותן כל העת להקב"ה מצוות ומעשים טובים ובסופו של דבר איני מקבל טובה כפי מידתי.

לכן צריך לדעת שלעולם השי"ת הוא זה שנותן לנו, וגם התורה והמצוות שאנו מקיימים הכל הם בכוחו הגדול והקדוש ומבלעדיו יתברך שמו לא היינו יכולים לנקוף אפילו אצבע קמנה, אנו הקטנים איננו אלא מקבלים, כל רגע ורגע אנו מקבלים חיות ממנו, וכל מה שיש לנו הכל הוא מידו הגדולה והוא אינו מחויב לנו כלום.

אברהם אבינו לא הרהר גם לאחר כל הנסיונות

מעשה אבות סימן לבנים, ומהם אנו צריכים ללמוד אורחות יושר ואת ההשקפה הנכונה על כל מהלך החיים, האבות הקדושים היו ידועים במסירות נפשם כפשוטו עבור כבוד שמו יתברך, הם עברו הרבה נסיונות והרבה צירופים בכדי להגדיל את שמו הגדול והקדוש, וגם לאחר כל אלו עוד לא באו אל המנוחה ואל הנחלה, אלא כל מיני טירדות שונות ומשונות מצאו אותם בדרכם.

ובבל זאת לא התרעמו כלל על הנהגת השי"ת עמהם, ולא היה להם שום טענה מדוע לאחר כל מה שעשו למען כבוד שמו יתברך עדיין אינם מקבלים את שכרם משלם (וראה בסנהדרין קיא.), ואין זאת אלא כי ידעו בידיעה ברורה שכל מה שעשו להשי"ת אין זה אלא מכוחו הגדול שהיה בעוזרם לעמוד בכל הנסיונות, וממילא אינו מחויב להם כלום, כי לא המה נתנו להקב"ה אלא הוא זה שנתן להם.

אברהם אבינו, שהיה ראש המאמינים והיה הראש לפרסם את אלוקותו בעולם, התנסה בעשרה נסיונות, האחד קשה מחבירו, ועמד בכל אלו בעוז ובתעצומות, ועל ידי הנהגתו הטמירה זכה לקדש שם שמים באופן גדול ונורא בכל העולם כולו, ולבסוף, כשמתה עליו שרה אשתו ולא היה לו כברת אדמה לקבור אותה, לא התרעם ולא הרחרח אחר מידותיו של הקב"ה כלל וכלל, ואפילו שהקב"ה הבטיח לו בהן צדק שכל ארץ ישראל תהיה שלו, ועתה אפילו חלקה קטנה לקבור את שרה אשתו אינו מוצא.

לכאורה היה יכול להתמרמר מאד, הזו תורה וזו שכרה, הלא אני מסרתי את נפשי למען כבוד שמו הגדול ולבסוף זה מה שאני מקבל בשכרי, אולם לא כן היתה מחשבתו הקדושה, אלא אברהם אבינו קיבל את דין שמים באהבה ובחיבה, כי ידע שהקב"ה אינו מחויב לנו כלום, וכמו שהעיד על עצמו ואמר (בראשית יח, כו) "ואנכי עפר ואפר".

וסבר אברהם אבינו, שאפילו הפעולות והמסירות נפש שאנו זוכים לעשות בעבור כבוד שמו הגדול, גם המה הם רק בכוחו ובזכותו, וכמה צריכים אנו להודות להשי"ת על שהיה לנו את השכל הנכון שלא להישבר בפני רוח סופה וסערה, גם זה אינו מובן מאליו, הלא כמה בריות ישנם בעולם שלא זכו להתגבר על יצרם הרע, ואם אנו זכינו בוודאי אין זה אלא מכוחו הגדול.

וזהו מה שאמרו בגמרא (בבא בתרא טו.), שהשמן שט בכל העולם ואחר כך חזר לומר: "ריבוננו של עולם, שטתי בכל העולם ולא מצאתי כעבדך אברהם, שאמרת לו (בראשית יג, יז): 'קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה', ובשעה שבקש לקבור שרה לא מצא מקום לקבורה, ולא הרחרח אחר מידותיך".

עיני יצחק כהו ממעשה העקידה ולא התרעם

אותו הדבר היה גם ביצחק אבינו, שבמעשה העקידה פשט את צווארו להיעקד על קדושת שמו יתברך, ובאותה שעה כבר היה בן שלושים ושבע שנים, ובכל זאת הלך בצוותא חדא עם אביו אל העקידה כאיש אחד בלב אחד, וכדכתיב

בפסוק (בראשית כב, ה) "וילכו שניהם יחדו", ומפרש רש"י: "ואף על פי שהבין יצחק שהוא הולך להישחט - וילכו שניהם יחדו - בלב שוה".

והנה על אחרית ימיו מסופר בתורה הקדושה (בראשית כו, א), "ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות", ומדוע לא היה יכול לראות, אומר רש"י: "כשנעקד על גבי המזבח והיה אביו רוצה לשחטו, באותה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים, וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו". זאת אומרת, שעל ידי אותו מעשה נורא שעקד יצחק אבינו את עצמו למען כבוד שמו יתברך הסתמאו עיניו ולא היה יכול לראות, ולכאורה היה צריך להתמרמר ולהתעצב על כך, איך יתכן שלאחר מעשה כזה של מסירות נפש ילקה בפורענות שכזה, אולם לא ראינו כלל שיצחק אבינו היה לו איזה תרעומת על כך.

אלא שגם יצחק אבינו לא חשב שמגיע לו איזה שכר כלשהו על מה שעקד את עצמו, הוא היה בשמחה על הזכות הגדולה שהייתה לו, ועל שעלה בידו לעמוד בנסיון בגבורה ולא לברוח מאימת המאכלת, דבר אשר לאו כל מוחא סביל דא. והיה בטוח שכל מה שהצליח לעמוד בגבורה הוא רק מכוחו של הקב"ה שחנן אותו בדעה בינה והשכל להכיר בגודל הענין ולקבל על עצמו להיעקד למען שמו הגדול והקדוש, ואם כן סבור היה שמצד עצמו לא נתן כלום להקב"ה, הכל רק מכוחו הגדול ואין כאן שום מקום לתרעומת, כי באמת לא מגיע לו שום דבר על כך [לז].

(לז) ראה מה שכתב בספה"ק 'מאור ושמש' (פרשת קרח), שם ביאר שלא רק הטובות הגשמיות הם מתנה מהבורא ית"ש, אלא גם כל המצוות ומעשים טובים שזוכה האדם לעשות הנם במתנת חנם מאת הקב"ה שנתן לו את השכל הישר לעשות את המצוה, ואין שום מקום להתפאר בזה, וזה לשונו: נראה לי הכלל בזה, שהבורא יתברך שמו הוא נתן מתנת חנם לבריות ואין אחד בא בשכרו, אפילו צדיקים גמורים אין להם לתלות במעשיהם הטובים, רק כל מה שמגיע לאדם טובה - הוא מתנת חנם מחמת שהבורא יתברך שמו רצונו להיטיב לברואיו. ולא זו בלבד שבתענוגי העולם הזה הוא כך, כי אפילו הצדיק הדור העובד ה' ומשיג אלקותו יתברך שמו, צריך לידע שגם זה הוא מתנת חנם שחננו הקדוש ברוך הוא חכמה דעה בינה והשכל.... והנה אהרן הכהן, הגם שהיה צדיק גמור - אף על

יעקב אבינו אמר 'קטנתי מכל החסדים'

וכמעשהו בראשונה ובשניה כך גם בשלישית, הלא הוא יעקב אבינו בחיר האבות, שגם הוא היה נתון למשיסה ולבוזים, ושנים הרבה היה צריך לברוח ולהסתתר מאימת עשו אחיו למען לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים, ולאחר מכן היה צריך לעבוד אצל לבן הארמי עוד כמה וכמה שנים טובים, שם רימהו וסיבב אותו בכחש, וכל זה היה לאחר שכבר זכה יעקב אבינו לברכות אביו, והנה לא רק שלעת עתה לא נתקיימו בו הברכות, אלא אפילו להיפך, רעות רבות וצרות היו מנת חלקו, שהיה גם ונרדף על נפשו, אולם בכל זאת לא ראינו איזה משמעות של צער ועגמת נפש אצל יעקב אבינו.

כי גם הוא כקודמיו לא היה מצפה לשום שכר על מעשיו, ולא דימה בנפשו שמגיע לו איזה גמול, וכל מה שיש לו הוא רק מחדס ה', וממילא לא היה לו שום תרעומת על הנהגת הבורא יתברך שמו ולא נפל חלילה בעצבות, ולעולם היה שמח על עצם הזכות לקבל את הברכות הקדושות מידי אביו ולא היה מצפה ליותר מזה, וכמו שהיה שגור על לשונו של יעקב אבינו לומר (בראשית לב, יא) "קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך".

יוסף הורד מצרימה ולא הרהר אחר מדתו

ועל זה הדרך אנו מוצאים אצל יוסף הצדיק בנו, שגם ימי חייו היו מלאים תהפוכות, קודם כל נמכר על ידי אחיו להיות לעבד בארץ מצרים, ולאחר שכבר זכה לאיזה מנוחה והיה יוסף איש מצליח בבית אדוניו המצרי, שוב קפצה עליו רוגזה של אשת פוטיפר שניסתה אותו בנסיון עצום ונורא, עד שלא היה

במרחק רב מלהיכשל, אך בסופו של דבר התנשא כארי וכליש והתגבר בכוחות עצומים ונוראים וברח משם כל עוד נשמתו בו.

ואם כי על פי השכל הפשוט היה צריך לקבל עתה שכר גדול ונורא על מה שעמד בנסיון הכביר, אולם למעשה היה ההיפך הגמור, שאשת פוטיפר טפלה עליו עלילות דברים, ונטלו את יוסף והשליכו אותו בבית האסורים שנים עשר שנים תמימות, איש אחר במקומו של יוסף היה לבטח מתייאש ונופל בעצבות ומרה שחורה, והיה מלין על מצב הביש שנקלע אליו על לא עול בכפו, לא זו בלבד שהיה צריך לעמוד בנסיון הגדול אלא שבגין כך עוד נפל לעומק בור ודות.

אולם לא כן היה יוסף הצדיק, רוח אחרת הייתה עמו, לא היה לו חלילה שום תלונה מדוע הגיע למצב הזה, ולא חשב שהקב"ה מחויב לו איזה דבר על מה שעמד בנסיון, כי סבר שלא בכוחו הצליח להתגבר ולא הוא זה שנתן מנחה להקב"ה, אלא אדרבה הקב"ה הוא זה שחנן אותו בדעה בינה והשכל לעמוד בעוז ובתעצומות, וממילא היה שמח שזכה להתגבר.

ונתאר לעצמנו אילו היו מציעים לאחד להיחבש בבית האסורים, ועל כל יום ייום בתפיסה יקבל עשרת אלפים כיכר כסף, אין שום ספק שיהיה מוכן לשבת שם לאיזה תקופת זמן, ואפשר שזה היה ההרגשה של יוסף הצדיק בשעה שישב בבית האסורים, שהיה חשוב בעיניו כאילו מקבל על כך עשרות מונים יותר מזה, וכי דבר קל הוא להתגבר על היצר המפתה, הלא הקב"ה עצמו זיכה אותנו ונתן לנו את הכח לעמוד בנסיון הקשה ביותר, עד אשר בגין כך זכה לכינוי בשם 'צדיק יסוד עולם', ובוודאי שיש להודות לו על זה ולא חלילה להתמרמר על הנהגתו[לח].

(לח) וביאגרא דכלה' (פרשת וישב) כתב שמלשון הכתוב מדויק כי צדקתו של יוסף הצדיק לא נפגמה במאומה בעת שבתו בבית האסורים, ובשעה שיצא מכור שבייתו היה אותו צדיק כבשעה שנכנס לשם, כי מעולם לא הרחר על מידותיו של הקב"ה, אדרבה, כל ישיבתו בבית האסורים היה נראה לו בעיניו כזכות, וזה לשונו: 'זימשכו ויעלו את יוסף וכו'' (בראשית לו, כח). לפי משפט הלשון היה לו לומר וימשכו את יוסף ויעלוהו וכו', והנראה להודיע

האדם מוקף בחסדים - רק יפקה עיניו ויראה

וזהו הלימוד שאנו צריכים ללמוד ממעשיהם של אבות, לדעת תמיד שהקב"ה אינו מחויב לנו כלום, אלא כל מה שנותן לנו הוא רק חסדים גמורים ורחמים מרובים, ואם נתבונן כך על מהלך החיים, אזי לא כל חסרון והיעדר כלשהו יערער את שלוותנו, ולא כל דבר קל יגרום לנו ליפול בעצבות ומרה שחורה, כי מי שיודע שמעיקרא לא מגיע לו כלום, אזי אינו מתבונן כל כך במה שאין לו, זה הרי ממילא לא מגיע לו, אלא מתחיל להתבונן בכל החסדים והרחמים שהקב"ה משפיע עליו בכל יום תמיד, ואם יתחיל למנות את כל הדברים הטובים שזכה בהם לעולם לא יסיים.

הלא אנו אומרים בתפילה שלש פעמים בכל יום, "מודים אנחנו לך... על חיינו המסורים בידך, ועל נשמותינו הפקודות לך, ועל נסוך שבכל יום עמנו, ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים", ובתפילה זו אנו מתכוונים להודות להש"ת על החסדים המרובים שעושה עמנו בכל יום ובכל רגע ממש, שהרי בכל רגע נותן לנו חיות מחדש, כמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה פרשת בראשית יד, ט) "על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלם לבורא, מאי מעמא, 'כל הנשמה תהלל י-ה' (תהלים קג, ו) כל ה'נשימה' תהלל י-ה".

וכפי שכתב ב'קדושת לוי' (מגילת איכה ד"ה או יבואר), "דכל אדם ואדם מוישראל מחויב להאמין באמונה שלימה שבכל רגע ורגע מקבל חיות מהבורא ברוך

צדקת יוסף, דבא להורות כי בעת העלותו עדיין הוא יוסף הצדיק כבתחילה שלא הרהר אחר מדותיו ית', ולא הרהר אחר אביו שגילגלו לידי סיבה זו וחשבו לזכות כי מגלגלין זכות וכו' (שבת לב.).

וכעין זה כתב ב'שפת אמת' (וישב תרל"ד) וזה לשונו: נראה כי יוסף זכה על ידי המכירה שנתבזה מהשבטים ויפשיטו כו'. ועל ידי שלא הרהר אחר השם ית' והאמין כי הכל לטובה. על ידי זה זיננס ויצא החוצה: שהי' לו סיוע שיוכל לבנות עצמו עבור רצון הבורא ית'. ויש ללמוד הרבה ממעשיות הללו שבתורה. איך לקבל כל הנהגות הש"ת בשמחה ואהבה. כי הוא נורא עלילה כו'.

הוא, כמו שדרשו 'כל הנשמה תהלל' כל נשימה ונשימה תהלל י-ה, שבכל רגע החיות רוצה לצאת מן האדם והקב"ה שולח לו בכל רגע חיות חדש".

על דבר זה לבד אין אנו מספיקים להודות לה' אלוקינו, ועל אחת כמה וכמה שאנו חייבים להודות להשי"ת על כל שאר הטוב שגמלנו מעודנו ועד עתה, ואם כל אחד ואחד יפקח את עיניו להתבונן - ולו במעט - על כל הדברים הטובים שמקיפים אותו מימינו ומשמאלו, לא יוכל לכלוא את פיו וליבו לשבח ולהודות להשי"ת על כל מה שהעניק לו מן האוצר המנוצר במתנת חנם, וממילא יהיה בשמחה תמיד, ואפילו הדברים שאינם כל כך לפי רצונו יהיו נחשבים כאין וכאפס אל מול הטוב המרובה, ולא ידאיכו את רוחו כלל.

ואומרים בשם צדיקים, שכל כמה שמרבה האדם להודות להשי"ת על כל הטובה שעשה עמו, משפיעים עליו ממרום שפע ברכות וישועות עוד ועוד, כי מי שאומר כלפי שמיא שטוב לו והוא שמח בחלקו ממה שיש לו, עונים לו לעומתו שלעולם אינו יודע טוב אמתי מהו, ואז פותחין לו שערי שפע בהרחבה גדולה יחד עם כל מיני השפעות טובות ברוחניות ובגשמיות עד בלי די.

כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו

אולם בטרם נכלה את דברינו, נוסיף כאן כמה דיבורים על עוד ענין שמורד את מנוחתם של הרבה יראים ושלמים וגורם להם לעצבות, ולתועלת הענין נרחיב בזה מעט למען ירווח להם, ודבר זה מצוי מאד בקרב יראי ה' דורשי האמת שמשתדלים באמת לעשות חפץ צורם וקונם, אולם תמיד מרגישים שלא יצאו ידי חובתם ועדיין הם רחוקים מאד מאד משלמות בעבודת ה', ומחמת זה עלולים ליפול בעצבות ומרה שחורה, כי הם נוטים להתבונן יותר בכשלונותיהם וחסרונותיהם מאשר בחלק התורה והמצוות שלהם, שלדעתם גם זה אינו בתכלית השלמות, עד שנראה להם כי אין הקב"ה חפץ בהם ובעבודתם ח"ו.

ועתה לא ניכנס כל כך לבאר את מעלת העובד ה' ואת החשיבות של כל מצוה ומצוה לפני הקב"ה, אפילו כאשר לא נעשה כל כך בשלמות, אלא

נשתדל יותר להתבונן בחשיבות של כל איש ישראל לפני המקום ברוך הוא באשר הוא שם, ואין זה נפקא מינה כלל באיזה מצב הוא נמצא, ואפילו הוא מלא בחטאים עוונות ופשעים, וכדאמרו בגמרא (סנהדרין מד.), "אמר רבי אבא בר זבדא, אף על פי שחטא - ישראל הוא", וכמו שנאמר (דברים לב, ט) "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו".

איך לא נשמח כאשר אנו יודעים שהקב"ה אוהב אותנו וחפץ בנו בכל מצב שהוא, הלא לא מצאנו בכל השולחן ערוך והנושאי כלים פטור מחובת התפילה למי שחטא, אפילו החוטא הגדול ביותר מחויב לבוא ולהתפלל לפני השי"ת, ואם באמת לא היה חפץ השי"ת בתפלתו של הרשע לא היה מניח לו להתפלל לפניו, שהרי התפילה חשובה כעומד לפני המלך ומדבר אליו (רשי ברכות כה. ד"ה אבל לתפלה).

והנה, לא זו בלבד שהחוטא אינו פטור מתפילה, אלא שיש לו חיוב כמו הצדיק הגדול ביותר, משמע מזה שהקב"ה חפץ בו ביותר. וכמו שמוכח בשם הרה"ק מקאברין זי"ע, שמו שנכשל אפילו בעבירות חמורות ביותר, ואינו מסוגל לעמוד בתפילה לפני השי"ת ולהתפלל לפניו כבן המתחטא לפני קונו, עדיין לא דרך על מפתן החסידות.

יתירה מזה, אם נתבונן בדברי הימים של כלל ישראל, נראה שכל היצירה של כלל ישראל הייתה מתוך חושך ואפילה, בזמן שהיו שרויים במ"ט שערי טומאה בתוך ארץ מצרים - ערות הארץ, ובכל זאת לא שת ליבו הקב"ה לכל הטומאות והגילולים שהיו משוקעים בהם, אלא קרא להם 'בני בכורי ישראל' וירד בעצמו לאותו מקום שאפילו מלאך או שרף היה מתגשם שם, והעלה אותנו מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה.

ועתה צא וחשוב, אם באותו מצב שפל ונבזה בחר בנו השי"ת וקירב אותנו אליו, על אחת כמה וכמה שכהיום הזה בוודאי שבחר בנו, וכמו שאנו מברכים

בכל יום ויום את ברכת 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו', ובוודאי שאין זה ברכה לבטלה ח"ו[לט].

ברגע אחד יכול כל איש ישראל להתהפך לטוב

ואף גם זאת שבכל רגע ורגע יכול האדם להתהפך מן הקצה אל הקצה ולהיות טוב, עד שלא יזכור לו השי"ת כיצד היה נראה עד לרגע זה, כאילו נעשה כבריה חדשה, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ז הלכה ו): "גדולה תשובה שמקרכת את האדם לשכינה, שנאמר (הושע יד, ב) 'שובה ישראל עד ה' אלקיך'... התשובה מקרכת את הרחוקים, אמש היה זה שנאו לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד".

ומעשה פלא היה עם הרה"ק בעל הבית ישראל מגור זי"ע, שפעם אחת הגיע בשעות המאוחרות של הלילה אל מקום שריד בית מקדשנו, שם מצא בחור מהישיבה הקדושה 'שפת אמת' שבאותו הלילה היה צריך לחזור לביתו שבמדינת הים, וה'בית ישראל' הושיט את ידו אל הבחור בחביבות ושאל אותו 'מהו השבח הגדול ביותר שאפשר להגיד על הקב"ה?' ותוך כדי כך השיב הבית

(לט) וראה דיבורים נפלאים בספה"ק 'תפארת שלמה' (פרשת ויגש) שבא לחזק ברכים כושלות ולעודד ענוים, שידעו את גודל מעלת ערכו של כל איש ישראל בכל מצב שהוא ולא יתייאו חלילה, וזה לשונו: ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני וגו'. הנ"ל דהנה מצינו הגשה לתפלה ולמדנו מזה ערך תפלתו של אדם לבל יתיאש ויפול בדעתו לאמר מה אני ומה חיי שאזכה להתפלל לפני השי"ת. וכי ישמע קולי הלא אני רחוק ממנו יתברך שמו מאד. כי זהו מעשה היצר כי יניא לבבו בשעת תפלתו דוקא. כי האמת אינו כן, כי כבר אמר הכתוב 'כי אני ה' השוכן אתם בתוך טומאתם', אף על פי שחלילה הם טמאים אף על פי כן השכינה שרוי ביניהם. ולכך ישים נא האדם אל לבו הלא רוח אלקי בקרבי אשר הוא מחי את כל בשר כמו שאמר הכתוב (הושע יא, ט) 'בקרבי קדוש' (וראה בגמרא תענית יא: לעולם ימוד אדם עצמו כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו, שנאמר 'בקרבי קדוש'). וכל איש מבני ישראל יש בו השראת השכינה ואור ה' השופע עליו מעולמות העליונים גבוה מעל גבוה.

ישראל מיניה וביה ואמר, 'השבח הגדול ביותר שאפשר לומר על הקב"ה שלעולם אינו צוחק'. סתם ולא פירש, ומיד הלך הבית ישראל מן המקום, כדרכו בקודש.

הבחור לא ידע את נפשו ולא הבין מה הרבי רוצה ממנו, ולאחר ששב אל בנין הישיבה וראה שהאור דולק עדיין בחדר לימודו של הראש ישיבה באותם הימים, הלא הוא הרה"ק בעל ה'פני מנחם' מגור זי"ע, ניסה לדפוק על הדלת אולי יוכל הראש ישיבה לפרש לו את הדברים הסתומים שזה עתה שמע מן הרבי.

הפני מנחם קיבלו בסבר פנים יפות, ולמשמע הדברים נתחייך ואמר לו שהרבי נתכוון לומר שהקב"ה לעולם אינו צוחק על מי שבא לעשות תשובה ולבקש סליחתו, אפילו אם לפני זמן קצר מאד כבר היה עם אותו בקשה ושוב חזר לסורו, הלא בכל יום ויום אנו מתפללים 'סלח לנו אבינו כי חטאנו', והנה לא עובר אלא זמן קצר ואנו שוב באים באותו בקשה, כך חוזר ונשנה הדבר בכל יום שלש פעמים, ובכל זאת אין הקב"ה צוחק מאתנו אלא שומע את בקשתנו כאילו היה זה פעם ראשונה, ואפשר שלזה נתכוון הרבי כאשר אמר שהשבח הגדול ביותר שאין הקב"ה צוחק'.

וכמו כן גם לעניינינו אנו, שאפילו כאשר נדמה לנו שאנו נמצאים בשפל המדרגה ממש וכבר אפסה תקוותנו, אף על פי כן מחויבים אנו להיזהר שלא ליפול לידי עצבות ויאוש ח"ו כהנוהר מאש, שכן ברנע אחד יכולים אנו לשוב אל השי"ת, והוא מקבל אותנו אליו כאילו לא היה כלום, ואף אינו מזכיר לנו כיצד היינו נראים עד עתה, אלא מכאן ואילך חושבנא, ובוודאי שאנו צריכים לשמוח עם כל מצוה ובכל דבר טוב שאנו עושים, ואפילו אם לא היה בשלמות כל כך, מוטב להתבונן בצד החיובי שמביא לידי שמחה, מאשר בצד השלילי שמביא רק עצבות ויגון, כמובן שיהודי צריך לשאוף תמיד להתעלות עוד ועוד ולהשלים עצמו בכל מידה נכונה, אבל אין זה אומר שצריך לבטל את כל הדברים הטובים שעשה עד עתה.

להיות בשמחה תמיד

ויעזור השי"ת שנוכה להשקפה הנכונה ולהתבוננות ראויה על החיים, לשמוח עם מה שיש לנו ולהודות על זה, לא להיבהל ולחרוד מכל דבר שחסר לנו,

כי באמת לא מגיע לנו כלום, וכל מה שיש לנו הוא מתנת חינם וחסד גמור
שעושה עמנו השי"ת בכל עת, וגם נזכה להרגיש את קרבת השי"ת ולדעת שה'
חפץ בנו בכל מצב שהוא, ובזכות זה נוכל תמיד להיות בשמחה גדולה ונזכה
לעבוד את השי"ת ביתר שאת וביתר עוז, אמן ואמן.

שמחת בית השואבה

אשרי עין ראתה אהלנו בשמחת קהלנו במעלת המנהג לעשות זכר לשמחת בית השואבה

שמחת בית השואבה - ששואבין רוח הקודש

אשרי עין ראתה אהלנו בשמחת קהלנו, השמחה העילאה שהייתה שוררת במקום בית מקדשנו וחמדת לבבנו, כאשר בלילי חול המועד של חג הסוכות נקהלו ובאו אלפי אלופי ראשי בני ישראל אנשים נשים וטף, להשתתף ולקחת חבל בשמחה הגדולה של שמחת בית השואבה, לא בכדי אמרו (סוכה נא). שכל מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו, כי באותו מעמד הרקיע השמחה שחקים ובקעה רקיעים, שמחה של קדושה ורוח הקודש.

מן התיאורים הנפלאים שאנו מוצאים בדברי חז"ל יכולים אנו לקבל מושג, ולו באפס מה, להבין את השמחה הגדולה שריחפה באותו שעה, כמובא במתניתין במסכת סוכה (פרק החליל וראה בגמרא שם) שבמוצאי יום טוב ראשון היו יורדים לעזרת נשים להתקין שם תיקון גדול ולהכין את המקום לקראת בואם של רבבות אלפי שלומי אמוני ישראל, ברחבת העזרה העמידו מנורות עצומות עשויות זהב טהור, ועליהם קבועים בויכי ענק שכל אחד מחזיק בתוכו מאה ועשרים לוג שמן, המנורות האלו הפיצו אור יקר על פני כל הסביבה, עד שלא היה חצר בירושלים שלא האירה מאור בית השואבה.

הלוויים המשוררים עמדו על חמש עשרה המעלות המובילות לעזרת נשים עם כינורות ונבלים, מצלתיים וחצוצרות ושאר כלי שיר ללא מספר, והחסידים ואנשי המעשה נשאו את רגליהם בריקודין קדישין עילאין, משבחים ומפארים לבורא יתברך שמו ומעוררים את כל הקהל הקודש לתשובה ותיקון המעשים, וכלשונו של הרמב"ם (הלכות לולב פרק ה הלכה יד): "מצוה להרבות בשמחה זו, ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה, הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות, אבל כל העם האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמוע".

על כל אלה היו מוסיפים הצדיקים להשתעשע ולעלוז לכבוד שמחת בית אלוקינו ולרקד לפני הקהל באורות ולפידים, כמו שמוכא על התנא רבן שמעון בן גמליאל שהפליא לעשות בשמחת בית השואבה, הוא נמל שמונה אבוקות של אש, זורקם באויר בזה אחר זה, תופס אחת וזורק כלפי מעלה את חברתה, וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים בוערים באש ותירב השמחה עד לב השמים.

כל כך הייתה רוח הקדושה מרחפת על פני אותו מקום, עד שאמרו בתלמוד ירושלמי (סוכה פרק ה) ששמחה זו נקראת 'שמחת בית השואבה' על שם שהיו שואבין משם רוח הקודש, ומסופר שם על יונה בן אמיתי שהיה מעולי הרגלים, ובשעה שנכנס לבית המקדש להשתתף בשמחת בית השואבה, שרתה עליו רוח הנבואה ומאז נעשה לנביא ה', הגמרא שם מסמיכה לזה את הפסוק (מלכים ב ג, טו) "והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'", ועל כגון דא אנו מקוננים בפיוטים של סדר העבודה ביום הכפורים ואומרים: "אשרי עין ראתה שמחת בית השואבה, עם שואבת רוח הקדש רוח נדיבה, הלא למשמע און דאבה נפשנו"^[א].

(א) ראה דיבורים נפלאים ב'מאור ושמש' (רמזי יום ב' של סוכות) שרמז רמזין טמירין ומלהיבים בכל סדר תהלוכות שמחת בית השואבה, הבאנו כאן חלק מדבריו וראה שם ביתר הרחבה, וזה לשונו: ולא היה חצר בירושלים שלא היתה מאירה מאור בית השואבה רומן, שלא היה בירושלים שום קיבוץ מבני ישראל שלא היה מאיר עליהם אור קדושה מקדושת

ושאבתם מים בששון

אכן בעיקר ושורש השמחה של שמחת בית השואבה מצאנו מחלוקת הראשונים, רש"י (סוכה מב: ד"ה החליל) סובר שכל עיקר השמחה לא הייתה אלא לכבוד שאיבת ניסוך המים, ולפי זה - מבאר מרן הגר"ז מבריסק - מובן היטב חובת הריקוד שיש בחג הסוכות יותר משאר המועדים, כי על שאר המועדים כתוב בתורה רק העניין של שמחה, ושמחה הוא עניין פנימי ומוצנע.

אולם בחג הסוכות נוסף שמחה על שמחתנו, ומלבד עצם השמחה של יום טוב ישנה גם שמחה נוספת של שמחת שאיבת וניסוך המים, ובניסוך המים הרי כתוב (ישעיה יב, ג) "ושאבתם מים בששון", ואם כן יש לנו כאן שני עניינים, 'שמחה' מחד גיסא ו'ששון' מאידך גיסא, ויש חילוק ביניהם, כי 'שמחה' הכוונה לשמחה פנימית ובתוך הלב פנימה, אולם 'ששון' הוא שמחה גלויה ופומבית על ידי פעולות חיצוניות וגילוי השמחה לעין כל, ולכן בשמחת בית השואבה שבא על מצוות ניסוך המים היה חובה לרקוד ולפזז בכדי לצאת ידי החובה של ושאבתם מים ב'ששון'.

וסמך מרן הגר"ז את דבריו על העובדה המובאת בספר 'מעשה רב' על מרן הגר"א מווילנא זי"ע, שבשמחת תורה, בשעה שהוציאו את ספרי התורה מן הארון הקודש, היה מטפח את ידיו כף אל כף ומכרכר ומפזז בכל עוז לפני ספרי התורה, וביאר את הנהגתו שבשעה נשגבה זו הוא זמן של ששון ואי לכך צריך לעשות גם פעולות חיצוניות של שמחה.

אלקותו יתברך שהמשיכו עליהם בבית השואבה. וחסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בפניהם באבוקות של אור שבידיהן - ידים רומזים לאהבה ויראה כידוע, ורומז שעל ידי גודל תבערת יקוד אהבתם ויראתם שהיה דולק בלבם - בזה היו מרקדין. ומפני זה היו שואבים שם רוח הקודש - מפני שהמשיכו עליהם אור פנימיות אלקותו, ונתדבקו באין - סוף ברוך הוא.

ושמחתם לפני ה'

אולם ברמב"ם משמע ששמחת בית השואבה לא באה משום ניסוך המים, אלא רק מפני שהתורה הדגישה את העניין של שמחה בחג הסוכות, וכן כתב הרמב"ם (הלכות לולב פ"ח הלכות יב, יג, יד): "אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה במקדש יום שמחה יתירה שנאמר (ויקרא כג, מ) 'ושמחתם לפני ה' אלוֹקֵיכֶם שבעת ימים'... והאיך היתה שמחה זו... רוקדין ומספקין ומטפחין ומפוזין ומכרכרין כל אחד ואחד כמו שיודע ואומרים דברי שירות ותשבחות וכו'. מצוה להרבות בשמחה זו וכו' שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות".

ולפי זה הציע בנו של מרן הגרי"ז מכריסק לפני אביו ביאור חדש לפי שיטת הרמב"ם מדוע יש חובת ריקוד דווקא בחג הסוכות, וביאר כך, כאשר כתוב שמחה בלבד אזי הכוונה באמת לשמחה פנימית, אולם כאשר יש חובה לשמוח כנגד איזה דבר, אז צריך לגלות את שמחתו כלפי חוץ ולעשות פעולות חיצוניות של שמחה, ומביא ראיה לזה מדוד המלך שהיה רוקד כנגד ארון האלוקים, וכתוב שם (שמואל ב ו, יד) 'ודוד מכרכר בכל עוז לפני ה'".

חזינן מזה, שכאשר שמחים לנוכח וכנגד איזה דבר צריכים לרקוד ולפזז, וזהו הסיבה שבחג הסוכות יש חובת ריקדה, היות שהשמחה של חג הסוכות איננה שמחה לעצמו בלבד, אלא הוא שמחה לפני ה', שהרי כתוב 'ושמחתם לפני ה', ואם כן חייב לבטא את שמחתו על ידי ריקדה ומחול קמיה קודשא בריך הוא ושכינתיה. והסכים מרן הגרי"ז עם חידושו של בנו, ואף הוסיף, שאולי זהו טעמו של הגר"א שרקד ופיזז לפני הספר תורה, כי גם כנגד הספר תורה הוא בחינה של 'לפני ה'.

זכר לשמחת בית השואבה

אפס כי בגוף העניין לא פליגי כלל, וכולי עלמא מודי שבחג הסוכות שררה שמחה עצומה בחצר בית מקדשנו, שמחה שלא מצאנו בזמנים אחרים, וכפי

שתיארנו לעיל את השמחה הגדולה שהתחוללה במעמד שמחת בית השואבה, אלא שבעוונותינו הרבים עירנו ונשרפה היכלנו, ואין אנו יכולים לקיים את שמחת בית השואבה כפי שהיה בזמן שישבנו במטח בארצנו וזכינו לעלות וליראות לפני ה' אלוֹקינו.

אך גם כיום התקבל המנהג בכל מקהלות ישראל מכל העדות, וללא שום יוצא מן הכלל, לעשות זכר לשמחה הגדולה שהייתה בימים ההם, ואף אנו מתאספים כולנו כאחד זקנים ונערים בבתי מקדש מעט, הלא המה בתי כנסיות ובתי מדרשות, לשורר ולרנן בשירות ותשבחות לפני מלך קל חי וקים, בריקודין קדישין ובמחולות צוהלות.

אף בספרים הקדושים אנו מוצאים שהפליגו בחשיבות המעמד שעושים לזכר שמחת בית השואבה, וכה כתב ב'יסוד ושורש העבודה' (שער יא, האיתון, פרק יד): "החסידים ואנשי מעשה עושים לזכר שמחת בית השואבה, להיות נעורים כמעט כל לילות של חול המועד בזמירות ושבחים, ומרבים נרות בסוכה בלילות אלו. גם בהרבה בתי מדרשות נהגו להרבות בנרות בתפילת ערבית דחול המועד בחג הזה, זכר לשמחת בית השואבה. וכל מי שעושה זכר למקדש, אשרי חלקו, כדאיתא בנמרא (סוכה מא.) על פסוק 'ציון היא, אין דורש לה' (ירמיה ל, יז) - מכלל דבעי דרישה".

"לבן יזדרו האדם בלילות אלו בשבחים ובזמירות אף ביחודי, ויהא חלקי עמו, דהינו יזמר השבחים של פיומים דראש-השנה ויום-הכפורים: 'אתה הוא ה' אלקינו בשמים ובארץ', 'מלך עליון' וכיוצא^[ב], גם מזמורי תהלים שהם שבחים נפלאים, היינו מזמורים של קבלת-שבת ושבת ברכות וכיוצא, גם החמש בבות ד'אין כאלקינו', ואחר כל השבחים ראוי לומר הפסוק: 'מי ימלל גבורות ה' וגו',

(ב) אודות המנהג לזמר את הפיוטים של יום הכיפורים בשמחת בית השואבה, כתב בספר "שמח ישראל" (חג הסוכות יב) דבר נפלא, שבכח המנהג של שמחת בית השואבה לתקן ולהעלות לקדושה את כל השמחות ששמחנו לא לשם שמים, וזה לשונו: מנהג ישראל לזמר פיוטים של יום הכיפורים בליל שמחת בית השואבה. והענין הוא, כי בבכיות של יוה"כ מתקנים הבכיות שהן מסטרא אחרא ר"ל, ובשמחה של שמחת בית השואבה מתקנים השמחות וההוללות של כל השנה שהיו שלא לרצון ד'.

ויגיל וישמח שמחה עצומה מאד בגדל אלקותו יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד",
עד כאן לשונו.

גם ה'משנה ברורה' - שהוא ספר ההלכה הנודע והמקובל ביותר - מזכיר את המנהג הנפלא הלזה, וכתב (סימן תרסא ס"ק ב) בזה הלשון: "חסידים ואנשי מעשה עושים לזכר שמחת בית השואבה להיות נעורים בלילות של חול המועד סוכות ולהרבות בזמירות ושבחים, ומרבים נרות בסוכה בלילות אלו, גם בהרבה בתי מדרשות נהגו להרבות בנרות בתפילת ערבית דחול המועד בחג הזה" [ג].

ובשבר זה שאנו עושים זכר לשמחת בית השואבה, הקדוש ברוך הוא ישמרנו ויצילנו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה, וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידינו, ונזכה לעלות לרגל עם כל ישראל אחינו, ולשמוח שם בשמחת בית השואבה יחד עם כל חכמי ישראל החסידים ואנשי מעשה, ונאמר אמן.

(ג) הנה נא לפניכם כמה עדויות מגדולי הדורות נשמתם עדן שנהגו לעשות זכר ולשמוח בשמחת בית השואבה, וכה נאמר באיגרת שכתב האור החיים הק' בכתב יד קדשו בשנת תק"ג לבני קהילתו בליוורנו שבארץ איטליה, וזה לשונו: וליל מוצאי שבת עשינו שמחה בבית הכנסת, וכל הרבנים והחסידים מרקדים לפני התורה בכל עוז ותעצומות, והיתה הארה גדולה אשר כמוה לא נהיתה ובחול המועד עשינו שמחת בית השואבה והייתי אני מדליק לילה אחת, ועשינו שמחה גדולה, עד כאן.

כיוצא בזה רשם הגה"ק רבי שלום שרעבי זי"ע בקובץ מנהגי בית הכנסת וק"ק בית א-ל יכב"ץ, ואלו דבריו: עושים זכר לשמחת בית השואבה בלילות מליל א' חול המועד עד ליל ז' ולא עד בכלל, חוץ מליל שבת קודש, משוררים בפיוטים ושירים ותשבחות וזקנים ואנשי מעשה קמים ומרקדים שנים שנים ומרקדים ואבוקות בידיהם, ומאריכין כמו שעה בשמחה ואומרים שיר המעלות וקדיש, ע"כ.

ובספר 'משמרת שלום - קוידינוב' (סימן מה) מביא שאף הגר"א מוילנא זי"ע נהג לערוך זכר לשמחת בית השואבה אפילו בהושענא רבה, וכה כתב שם: ושמעתי שהגר"א היה מקפיד לעשות שמחת בית השואבה אפילו בליל הושענא רבה". ומוסיף שם. ובבית הכנסת של אבותי הקדושים היו המדקדקים נוהגים לומר ולרקד בין ספר לספר שבתהלים לצאת שמחת בית השואבה.